

KANSA TAISTELI

No 6 1985
12,00 mk sis. iva.

-miehet kertovat

Lähtö Viipurista ja Petroskoista

Kovilla Kiviniemessä

Persoonallisuuksia

TARKAN PELIN AIKAA

Tykistönkenraali *Vilho Petter Nenonen* opetti Suomen kenttätykistön katsomaan kelloa – toisin sanoen hän vaati ammunnoissa sekuntien täsmällisyyttä. Vielä eläkkeelläkin kenraali käytti erikoiskronometriä ja vaati muiltakin vastaavaa tarkkuutta. Hänen ystävänsä tunsivat tavoin hyvin.

Kerran oli Nenosen ystävä ja monivuotinen työtoveri professori *Tauno Kukkamäki* menossa vieraisille kenraalin *Kulosaaren* asuntoon. Vierailuajaksi oli sovittu kello 19.00 ja *Kukkamäki* päätti olla tarkkana: hän seurasi aikaa tarkasta kellostaan ja ojensi sormensa soittokellolle sekuntia vaille 19.00. Kello ei kuitenkaan ehtinyt soida, sillä sormen koskettaessa kellon nappia *Nenonen* avasi oven.

Herroilla oli hauskaa.

Aake Pesonen, Helsinki

SUSI-PAAVO LEUKAILEE

Everstiluutnantti Paavo Susitaival, sotilas, poliitikko ja kirjailija, komensi talvisodan päivinä Suomussalmella porukkaa, joka sai nimen Ryhmä Susi. Sen toiminta vaikutti oleellisesti Suomussalmen suurvoiton saavuttamiseen.

Ikääntynyt, mutta yhä terävä ja hyvämuistinen Susitaival muistelee mielellään menneitä.

Esimerkiksi näin.

*

Kerran talvisodan asemasotavaiheessa tuli eräs pataljoonan komentaja kertomaan *Susitaival*lle, että laestadiolaiset vain pitävät teltassaan seurojaan eivätkä nuku. Seuraavana päivänä olisi pitänyt tapella. Toinen porukka taas pelasi korttia omassa teltassaa.

– Minulla oli kiire, mutta annoin päiväkäskyn: Seurat ja korttipeli pitää lopettaa kello kymmenen! Sutaissäin sitten äkkiä nimeni alle, kertoo *Susitaival*.

– Mutta sitten tuli pastori ja sanoi: ”Olen aina tehnyt mitä eversti on käskenyt, mutta en pidä siitä että seurat ja korttipeli rinnastetaan toisiinsa.”

– Sanoin että minulla on vähän tyhmä adjutantti. Tehdään asiasta kaksi käskyä, panen kyllä nimeni kummankin alle.

*

Elettiin välirauhan aikaa jossakin Lieksan seuduilla. Rajalle johtavat tiet oli kireän tilanteen vuoksi miinoitettu.

Susitaival ajoi virka-autollaan keskelle miinoitetta. Onneksi hän vanhana soturina huomasi vaaran eikä vahinkoja tapahtunut. Peruutettiin takaisin samoja jälkiä – millilleen. Hiki tippui kuljettajan otsalta.

– Miksi ette pysäytännyt autoa?! tiukkasi *Susitaival* miinoitteen vartiomieheltä.

– En uskaltanut pysäyttää herra everstin autoa, ilmoitti pelästynyt vartiomies.

Kyllikki Ojari-Stavén,
Lappeenranta

VOI VOITETTUA

Kaikkien aikojen pudotusennätyksen saavuttanut saksalainen hävittäjälentäjä, majuri *Erich Hartmann* joutui sotavangiksi Neuvostoliittoon, koska ei ha-

lunnut jättää tovereitaan. Hänet yritettiin saada allekirjoittamaan venäjänkielinen paperi, jossa hän tunnusti ”rikoksensa”. *Hartmann* kieltäytyi.

Sitten luettiin tuomio: ampunut alas 354 Neuvostoliiton omaisuutta olevaa lentokonetta, tuhonnut leipomon, tappanut 780 naista ja lasta. 25 vuotta pakkotyötä.

Hartmann pyysi lisätietoja naisista ja lapsista. Kävi ilmi, ettei hän ollut käynytkään kyseisillä paikkakunnilla.

– Olette ampunut niin paljon, että ainakin sen verran naisia ja lapsia on joka tapauksessa kuollut maahan putoavista luodeista! sanoi ”tuomari”.

Sillä selvä!

Hartmann ”armahdettiin” lukuisten anomusten jälkeen 11 vuoden kuluttua.

Eero Kiviranta, Helsinki

KANSA TAISTELI

-miehet kertovat

17. 6. 1985
29. VUOSIKERTA

JULKAISIJA:
Sotamuistoyhdistys ry.

TOIMITUSNEUVOSTO
Puheenjohtaja L. Harvila, ev evp
N. Riuttala, ev evp, E. Pakkala, komdri evp
S. Alapuro, evl evp, E. Eräsaari, ev evp

PÄÄTOIMITTAJA: E. Eräsaari, ev evp

TOIMITUS
Töölönkatu 35 B, 00260 Helsinki 26,
puh. 44 62 42 kello 10-14.

YLEISSIHTEERI JA
TALOUDENHOITAJA
Tellervo Kaiponen

TAITTO: Kari Laine

TILAUKSET JA OSOITTEENMUUTOKSET:
Postilokero 109, 00381 Helsinki 38
Puh. (90-) 120 670
Postisiirotilli 7259-1

ILMOITUSMYynti:
Höyläämötie 1 00380 H:ki
Puhelinvaihte (90-) 1201

VUODESSA 12 NUMEROA

TILAUSHINTA
12 kk 139,-
Nyt kaikkiin Pohjoismaihin
ilman postitulisää.
Muihin maihin: hintatiedot
tilaajapalvelusta.

SANOMAPAINO HELSINKI 1985

ISSN 0451-3371

N:o 6 TÄSSÄ NUMEROSSA

- 184 KESKISUOMALAINEN
JR 50 HYÖKKÄÄ
188 PITI TAPELLA
OIKEIN TOSISSAAN
192 PUOLUSTIMME
KARJALAN
ESIKAUPUNKIA
196 POLIISINA
PETROSKOISSA
198 EMME HÄVITTÄNEET
ÄÄNISLINNAA
202 KARL WEISENBERGER
OLI YSTÄVÄNI
206 AUTOIMME PAKOLAISIA
VIIPURISSA

Tästä oli kysymys 1939-1940

Ansioitunut tutkija professori Osmo Jussila on paneutunut selvittämään, mikä oikeastaan oli Stalinin tarkoitus syksyllä 1939.* Koska Neuvostoliiton arkistot eivät ole käytettävissä, on tutkijan tässäkin tapauksessa täytynyt keskittyä tarkastelemaan, mitä tietynlainen menettely yleensä tarkoittaa Moskovan politiikassa.

Jussila päätyy selviin johtopäätöksiin.

Hänen mukaansa Stalin uskoi, että Suomi taipuisi neuvotteluissa samaan tapaan kuin Baltian tasavallat. Cajanderin hallitus olisi

sen jälkeen pakotettu vähittäisiin myönnytyksiin aivan kuin tapahtui Tallinnassa ja muissa Baltian pääkaupungeissa. Kesällä 1940 olisi ilmeisesti tullut jyrkemmän politiikan ja Kuusisen vuoro. Jussilan mukaan Suomesta ei kuitenkaan ainakaan aluksi ollut tarkoitus tehdä neuvostotasavaltaa vaan ensimmäinen kansandemokratia.

Suomen taipumattomuus oli Stalinille yllätys ja hän joutui nopeasti ottamaan käyttöön toisen, jo vallankumous- ja valloitus sodissa kokeillun toimintamallin. Sen mukaan

Hakkapeliitta-lehden kuva
Molotovin ja Kuusisen suhteesta
1939

maa oli kukistettava asevoimin, mutta siten, että hyökkäys näyttäisi vallankumoukselta: oli pystytettävä marionettihallitus, joka pyytäisi apua, minkä jälkeen puna-armeija iskisi. Suomen kohdalla tosin kiireestä johtuen tapahtui vähäinen kauneusvirhe: avunpyyntö tuli vasta hyökkäyksen jo alettua. Operaation päämääränä oli tietenkin koko maan valtaus, koska ei voida ajatella, että vallankumous olisi toteutettu vain parissa Kannaksen kihlakunnassa ja Hästö-Busössä.

Mutta Stalin koki vielä toisenkin yllätyksen: Suomi ei ollutkaan valloitettavissa parissa viikossa, vaan puolustautui niin sitkeästi, että suurvaltapolitiittinen tilanne pakotti luopumaan maan valloituksesta ja Kuusisesta sekä tyytymään rauhaan Suomen ”kapitalistisen” hallituksen kanssa. Suomesta ei tullut neuvostotasavaltaa eikä edes kansandemokratiaa.

Talvisodalla Suomi lunasti itselleen paikan maailman itsenäisten kansojen joukossa ja myös Neuvostoliiton kunnioituksen. Sen pohjalta on ollut mahdollista solmia asialliset suhteet myös Helsingin ja Moskovan välille. □

* Osmo Jussila: **Terijoen hallitus 1939-40 WSOY, Juva 1985, 221 sivua, valokuvallite.**

Reserviläisistä muodostettu Jalkaväkirykmentti 50 kuului "Kylmä-Kalle" Heiskasen mainetta saaneeseen 11.Divisioonaan.

Sen hyökkäysreitti kulki Pohjois-Karjalasta Jänisjärven pohjoispuolitse Petroskoihin.

Monissa kovissa koetuksissa rykmentin komentaja ansaitsi kaksinkertaisen Mannerheim-ristin.

JR 50:n ensimmäinen komentaja jääkärieverstiluutnantti Yrjö Ilmari Nahi johtaa rykmenttinsä keskitysmarsseja

KIMMO SORKKO

Keskisuomalainen JR

KESÄLLÄ 1941 saivat Keski-Suomen miehetkin jälleen puheutua harmaisiin. Suursodan merkit olivat kaikille selvät. Talvisodassa keskisuomalaiset olivat taistelleet Taipaleella, jossa olivat päättäväisesti torjuneet vihollisen voimakkaat hyökkäykset.

Perustetun JR 50:n miehet olivat nykyisen Keski-Suomen läänin (perustettu 1960) pohjoisosasta: E/JR 50 perustettiin Suolahdessa pitäjän miehistä, I/JR 50 Saarijärvellä Saarijärven ja Pylkönmäen reserviläisistä, II/JR 50 Viitasaarella Viitasaaren sekä osin Pihtiputaan miehistä ja III/JR 50 Suolahdessa Konginkankaan, Konneveden sekä Sumiaisten reserviläisistä. Rykmentin krh- ja tykkikomppaniat perustettiin Karsitulassa pitäjän omista miehistä.

JR 50:n komentajaksi määrättiin jääkärieverstiluutnantti *Y. I. N. Nahi*.

JR 50 tulisi kuulumaan JR 8:n ja JR 29:n ohella eversti "Kylmä-Kalle" Heiskasen johtamaan 11.Divisioonaan. Divisioonan rykmenttien keski-ikä oli vanhin JR 29:ssä, sitten JR 50:ssä JR 8:n ollessa ylivoimaisesti nuorin kahden varusmiespataljoonansa ansiosta.

11.DE:n rungon muodosti Keski-Pohjanmaan sotilasläänin esikunnan henkilöstö, jota täydennettiin Sisä-Suomen sekä

Helsingin reservinupseereilla. JR 50:n ensimmäinen liikekannallepanopäivä oli 18.6.1941.

Juhannuksen aikaan JR 50 siirrettiin junakuljetuksin Pohjois-Karjalaan tulevalle ryhmitysalueelleen. 11.Divisioonaa, johon rykmentti kuului, oli osa kenraalimajuri *Paavo Talvelan* VI Armeijakuntaa, joka puolestaan kuului kenraaliluutnantti *A. E. Heinrichsin* Karjalan Armeijaan.

HYÖKKÄYKSEEN

Karjalan Armeija aloitti suurhyökkäyksensä 10.7.41. JR 50

osallistui taisteluihin seuraavana päivänä, mutta vasta sitä seuraavana päivänä pääsi sen hyökkäys käyntiin koko voimallaan. Rykmentti hyökkäsi Jänisjärven pohjoispuolisessa maastossa.

JR 50 taisteli kolmen päivän ajan Laajan-Prolanvaaran maastossa kärsien suurehkoja tappioita. Taistelut olivat kiivaat vihollisen puolustautuessa odotettua sitkeämmin. Voidaan sanoa, että tämä rykmentin tulikaste epäonnistui jossain määrin.

Syitä on monia: maasto oli puolustajalle erittäin edullista.

6. Komppania marssii

VI Armeijakunnan komentaja kenraalimajuri Talvela pitikin aluetta "vaikeimpana hyökätä Suomessa". Lisäksi oli vihollisen rakentanut alueelle vahvat puolustusasemat välirauhan aikana ja puolustautui erittäin sitkeästi. Jalkaväen ja tykistön yhteistoiminnassa esiintyi pahoja häiriöitä lähinnä alkukankeuden ja yhteyksien katkeamisen vuoksi.

Kenraalimajuri Talvelan ja JR 50:n komentajan everstiluutnantti Nahin välillä oli tiettyä

II Pataljoonan ensimmäinen komentaja oli Jukka Iikka Sammalkorpi

Syksyllä 1941 II Pataljoonan komentajaksi tuli Erkki Alfred Väänänen

III Pataljoonan komentaja Yrjö Erkki Saarelainen oli rauhan aikana palvelut Suojärven rajakomppanian päällikkönä

50 hyökkää

jännitystä. Talvela ei ollut tyytyväinen Nahin johtamistyylisiin, vaan vaati luonteensa mukaisesti rämäkämpää otteita. Nahi ei johtanut rykmenttiään kovinkaan aktiivisesti ja komentopaikka oli usein suhteellisen kaukana etulinjasta. Lisäksi alkukankeudesta johtuva yhteyksien katkeilu häitätti johtamista, mikä seikka olisi tietenkin ainakin osittain korjautunut siirtymällä eteen.

Jänisjokilinjalta Nahi siirrettiin muihin tehtäviin. Talvelan alaisuudessa vaihdokset joukkojen johdossa eivät olleet mitenkään tavattomia, siirsipä hän erään divisioonan komentajanakin ”erikoistehtäviin”. Kenraali vaati alaisiltaan paljon.

JR 50:n komentajaksi määrättiin majuri *M. J. Aho*, josta sodan aikana tuli yksi neljästä kaksinkertaisesta Mannerheimin ritarista. Avoimeksi kysymykseksi jää, olisiko Aho pystynyt johtamaan rykmenttiä paremmin vaikeissa alkutaisteluissa.

Ennen taisteluiden alkua oli JR 50:stä muodostettu kaksi pienehköä taisteluosastoa, osastot *Nousiainen* sekä *Riekko*. Ne taistelivat idempänä vihollisen selustassa. Näiden taisteluosastojen toimintaan oli Talvela erittäin tyytyväinen.

Jänisjärven pohjoispuolisten taisteluiden jälkeen rykmentti

siirtyi siis varmistustehtäviin Jänisjokilinjalta joen itäpuolelle. Tämä vaihe oli miehille hyvin tarpeellista ”suoranaista lepoa”.

SALAMASOTAA HYRSYLÄN MUTKASSA

JR 50 siirrettiin jokilinjalta Itä-Karjalaan talvisodasta kuuluisan Hyrsylän mutkan eteläpuoliseen maastoon. ”Ulkomailla” rykmentti siirtyi yön 25.7. kuluessa. JR 50 kuului tästä alkaen kenraalimajuri *Hägglundin* johtamaan VII AK:aan.

Siirtymisvaihe oli miehille rauhallista aikaa, koska rykmentti ei osallistunut taisteluihin noin kolmeen viikkoon. Se oli eräänlaista kesälomaa, jota tuskin monellakaan olisi ollut mahdollista viettää rauhan ajan töissä. Tämä lepo oli kuitenkin varsin paikallaan, sillä taisteluiden jälkeen alettua rykmentin osalta ei se saisi mahdollisuutta pitempiä aikaisiin lepoon vasta kuin Petroskoin valtauksen jälkeen.

Tiistaina elokuun 19. p:nä JR 50 aloitti hyökkäyksensä etelästä Hyrsylän mutkaan. Rykmenttiä komensi uusi komentaja majuri Aho. Aluksi taistelu näytti johtavan epäonnistumiseen, sillä tavoitteina olevia Suojoen strategisesti tärkeitä

siltoja ei näytettykään saatavan ehjänä suomalaisten haltuun. Tilanne näytti välillä vakavalta, mutta sitten JR 50 laitto ”ison vaihteen päälle”, valtasi sillat ehjinä ja eteni huimaa vauhtia luoteeseen kohti Suvilahden kirkonkylää. Tästä vaiheesta oli erikoisartikkeli lehtemme numerossa 8/1983.

Suvilahden läheisyyteen saavuttuaan rykmentti joutui torjumaan useita vihollisen rajuja hyökkäyksiä, sillä lännempänä olevat vihollisvoimat olivat jäämässä mottiin. Ulosmurtautumisyhteykset torjuttiin vihollisille raskain tappioin. Yksi vihollispanssari murtautui rintaman läpi ampumakyyttömänä hurrjaa vauhtia ajaen. Se ajoi suomalaisten selustaan rikkoen kaikki ajoneuvot ajaen niiden yli. Eräessä autossa nukkui eskunnan lähetti, majuri Ahon poika, mutta hän selvisi ryttäkästä pelkällä säikähdyksellä. Lopulta panssari tuhoittiin ja sen miehistö tuhottiin Suojoen hiekatörmälle.

Suvilahdessa olivat vihollisen hyökkäilyt loppuneet ja vihollinen kärsi musertavan tappion. Vain muutama vastustaja ehti paeta Suvilahden eteläpuolisille soille. Suvilahdessa JR 50 sai yhteyden tällä rintamaosalla taistelleihin saksalaisen JR 310:n joukkoihin. Vielä oli aseveljeys lämmin, sillä joukkojen

kohtaaminen herätti suurta riemua osapuolissa.

JR 50:n toiminta Hyrsylän mutkan valtauksessa oli ollut niin ripeää, että armeijakunnan komentaja antoi rykmentille erityisen kiitosmaininnan.

LÄPIMURTO SOTJÄRVEN-SÄÄMÄJÄRVEN KANNAKSELLE

Suvilahdesta JR 50 siirrettiin heti Sotjärven-Säämäjärven kannaksen luoteisosaan tehtävänään hyökätä painopistesuunnassa kannaksen pohjoisosassa. Vihollista oli harhautettu jättämällä kannaksen pohjoisosa rauhaan. Nyt oli tarkoitus yllättää vihollinen voimakkaalla iskulla ja ottaa tärkeä kannas suomalaisten haltuun.

Hyökkäys Säämäjärven rannalla olutta Kurmoilan kylää vastaan alkoi aamuhämärässä maanantaina 25.8. Aluksi teki vihollinen voimakasta vastarintaa, mutta sitten JR 50 iski sen puolustuksen ”saranoiltaan” ja vihollisen nopea takaa-ajo alkoi. Vihollinen ei pystynyt järjestyneeseen vastarintaan vasta kuin Jessoilan kylässä kannaksen puolivälissä.

Etelämpänä hyökänneet rykmentin osat eivät kohdanneet minkäänlaista vastarintaa, vaan

JR 50 hyökkää

ne pääsivät iskemään vihollisen selustaan. Hyökkäys oli onnistunut niin hyvin, että kannas oli asiallisesti murrettu jo ensimmäisen hyökkäyspäivän iltana.

Seuraavina päivinä käytiin Jessoilan itäpuolisilla harjanteilla hurja taistelu. Vihollisen vastarinta murtui, vaikka se puolustautui erittäin edullisessa maastossa. Lisäksi sillä oli käytettävänä raskaita panssareita, joihin suomalaisten aseet eivät tehonneet.

Rintamaan oli hilattu suora-suuntaustykki tehtävänäan tuhota mainitut panssarit. Syntyneessä panssarin ja tykin välisessä kaksintaistelussa veti panssari tällä kertaa pitemmän korren: se ampui tykin hajalle ja kävi vetämässä sen omalle puolelleen suomalaisten voimatta sitä estää.

JR 50:n hyökkäys alkoi kuitenkin edistyä. Hyökkäys Alekan kylään onnistui osin koukaten soita myöten vihollisen vasempaan sivustaan. Kun syntyneet motit oli tuhottu, oli syyskuun 1. pnä koko kannas suo-

malaisten hallussa ja vihollinen kärsinyt vakavan tappion.

Ylemmissä johtoportaisissa liepee jo tässä vaiheessa alettu kiinnittää suurempaa huomiota JR 50:n taistelukykyyn sekä majuri Ahon johtamistaitoon. Hyökkäysvaiheen edetessä alettiinkin rykmenttiä käyttää yleensä tärkeimmissä paikoissa.

PRÄÄSÄN VALTAUS

Läpimurtotaistelun jälkeen JR 50 siirrettiin valtaamaan tärkeää Prääsän kylää ja maantiesolmua. Aluksi oli kuitenkin vallattava Kindasovon kylä ja ylittävä Suojujoki.

Keskiviikkona 3.9. JR 50 hyökkäsi korpia myöten tallaten vihollisen selustaan Kindasovon-Säämäjärven maantielle. Päästyään vastarinnatta maantielle törmäsi JR 50 tiellä juuri liikkeellä olleeseen vihollisrykmenttiin. Syntyneessä kohtamistaistelussa vihollinen osin motitettiin, osin se alkoi hitaasti perääntyä etelään. Motti tuhoitiin seuraavana aamuna. Välillä se oli ollut paikka paikoin auki, mutta vihollinen ei huomannut käyttää tilaisuutta hyväkseen.

Vihollinen perääntyi Suojujoen eteläpuolelle ja aikoi asettua siellä voimakkaaseen vastarintaan, mutta ennen kuin se eh-

JR 50 koukkaa syyskuussa 1941
SA-kuva

9. Komppanian miehiä Syvärillä huhtikuussa 1942
SA-kuva

Uusi rykmenttikomentaja majuri M. J. Aho kuulustelee sotavankia Kolatselässä 24. 6. 41. Vieressä I Pataljoonan komentaja majuri V. Lieska
SA-kuva

ti tehdä mitään, suorittivat rykmentin osat uhkarohkean Suojujen ylimenon ja ottivat vastarannalta tärkeän sillanpäätseman.

Nyt tuli ajankohtaiseksi Prääsän valtaaminen. Sillanpäätä laajennettiin vähitellen ja vihollinen oli pakotettu vetääntymään idemmäksi.

Koska vihollinen puolustautui tien suunnassa sitkeästi, suunnattiin JR 50 jälleen koukkaukseen sen selustaan. Rykmentti eteni Suojujokea ja sen varrta pitkin Prääsän-Petroskoin valtatie pohjoispuolelle. Vihollinen oli juuri tämän mahdollisuuden huomioonottaen rakentanut tänne laajan ansa- ja miinakentän. Myöhemmin sen todettiin olevan oikea kuole-

olivat jälleen saavuttaneet arvokkaan voiton.

ETENEMINEN POLOVINAAN

Tästä eteenpäin tulisi JR 50:n taistelu olemaan lähes pelkästään koukkauksia vihollisen selustaan ja sivustaan. Ennen hyökkäyksen jatkumista saivat miehet viettää muutaman päivän hyvin ansaittua lepoa.

Sunnuntaina 21.9. aloitti rykmentti hyökkäyksen Matrossan kylään. JR 50 koukkasi jälleen korvessa samoten vihollisen vasempaan sivustaan ja yllättäen sen. Matrossaan hyökättiin selustasta ja lyhyen mutta kiivaan taistelun jälkeen oli kylä suoma-

HYÖKKÄYSVAIHE SAATETAAN LOPPUUN

Yleistilanne ei taaskaan suonut jo väsyneelle rykmentille kaivatua lepoa. Hyökkäys jatkui kohti Vilgan kylää.

Alussa joutui JR 50 ajoittain hajalle vihollisen tykistötulen osuessa eteneviin joukkoihin, mutta lopulta rykmentti valtatie suunnassa edeten ja sen molemmin puolin koukkaillen saapui Vilgan edustalle. Kylää yritettiin vallata, mutta pimeä ehti väliin ja hyökkäystoiminta keskeytettiin yön ajaksi.

Yöllä viihdytti suomalainen kaiutinpropaganda vihollisia. Vihollinen tyhjensikin Vilgan länsiosan ja aamulla 28.9. alkanut JR 50:n hyökkäys kohtasi vain pientä vastarintaa. Vilgaan oli jätetty vain heikko kuolemaan tuomittu viivytysosasto.

Vihollinen vetäytyi tien suunnassa itää kohti.

Tämän taisteluvaiheen aikana oli vihollisen ilmatoiminta erittäin aktiivista. Suomalaisten etulinja sai niskaansa ankaria pommituksia. Taempaan tykistön asemassa kärsivät suomalaiset suurehkoja tappioita.

Nytään ei jo erittäin väsynyt JR 50 saanut välttämätöntä lepoa. Armeijakunta määräsi hyökkäyksen jatkuvaksi tiistaina 30.9. aamulla. Petroskoi oli saatava suomalaisten haltuun ennen kuin vihollinen ehtisi saada lisävoimia.

JR 50 suunnattiin laajaan korpikoukkaukseen valtatie eteläpuolella tavoitteinaan Suolusmäen kylä ja sen tärkeät tienhaarat. Miehet rämpivät jälleen tietömässä korvessa. Hyökkäys tienhaaramaastoon sujui varsin hyvin, vaikka vihollinen puolustautuikin paikka paikoin epätoivoisesti.

Tästä eteenpäin alkoivat vastustajat luopua asemistaan helpokosti, sillä Petroskoin kohtalo alkoi jo olla kaikille selvä: oli vain vuorokauden tai ehkä vain tuntien kysymys, milloin kaupunki joutuisi suomalaisten käsiin.

EI PÄÄSTY PETROSKOIHIN

Nopealla iskulla otti JR 50 hal-

tuunsa Suolusmäen, joka oli neljän kilometrin päässä Itä-Karjalan pääkaupungista. Korkeimmilta Suolusmäen harjanteilta saattoi ehkä nähdä Äänisjärven laajan selän. Petroskoihin ei JR 50:n hyökkäystä jatkettu, vaan kaupungin valtatie etelämpänä edenneet joukko-osastot keskiviikon aamuhämärässä 1.10.

Hyökkäysvaihe ei ollut vielä koko rykmentiltä päätynyt. Siitä muodostettiin pienehkö jäärykiosasto *Jäntti*. Sen ja eräiden rykmentille alistettujen osastojen tehtäväksi annettiin puhdistaa Petroskoin pohjoispuolella oleva niemi vihollisista.

Aluksi operaatio sujui suunnitelmien mukaan, mutta Jalguan lahden maastossa vihollinen löi ensimmäisen hyökkäyksen takaisin. Seuraavana päivänä ajettiin vihollinen pakosalle. Jälkeen oli suoritettu koukkaus vihollisen sivustaan, tällä kertaa syöksyveneillä Äänisjärveä pitkin. Osa joukoista eteni maalla iskien vihollisen oikeaan sivustaan.

Taisteluun osallistui vielä myöhemmin II/JR 50, mutta pataljoonan taistelutoiminta jäi vähäiseksi vihollisen alkaessa evakuoida joukkojaan kiireesti Äänisjärven itärannalle.

Keskiviikkona 8.10.41 oli koko JR 50:n hyökkäysvaihe päätynyt. Muutamaa päivää myöhemmin eli 12.10. rykmentistä osallistui edustuskomppania Petroskoin valtausparaatiin. Tähän osastoon pääsivät taisteluisa erityisesti kunnostautuneet miehet.

Myöhemmin JR 50 siirrettiin Petroskoista Syvärille, jossa se oli koko asemasotavaiheen ajan. Syvärillä rykmentti menetti täysin pohjois-keskisuomalaisen luonteensa, sillä nuoremmat ikäluokat siirrettiin JR 50:stä JR 8:aan, josta taas vanhemmat miehet tulivat JR 50:een. Toki rykmenttiin jäi vielä lukuisasti keskisuomalaisiakin miehiä.

Vihollisen alettua suurhyökkäyksensä kesäkuussa 1944 siirrettiin JR 50 Kannakselle, jossa rykmentti osallistui mm. Talin-Ihantalan suurtaisteluun. Myös Lapin sotaan otti JR 50 ansiokkaasti osaa. □

mankenttä vaarallisine ”suppiloinen” ja muine loukkuineen. Mutta kuin ihmeen kaupalla rykmentti haaraantui juuri ennen kenttään joutumistaan kah-tia, ohitti sen hiuksenhienosti molemmilta laidoilta ja pääsi tielle vastarintaa kohtaamatta.

Osien rykmentti miehitti vihollisen rakentamat asemat Prääsän pohjoispuolella, osin se asettui asemiin valtatiellä rintamasuunta Petroskoita kohti. Vihollinen oli jäänyt Prääsään mottiin. Sen raivokkaat hyökkäykset ulos motista torjuttiin ja tie oli lopulta niin täynnä tuhotua viholliskalustoa, että sillä liikkuminen oli mahdotonta.

Tahollaan rykmentin osat torjuivat avustushyökkäykset Petroskoin suunnasta. Suomalaiset

laisten hallussa. Kylä olisi saat-tanut jäädä valtaamatta, jos isku ei olisi kohdistunut selustaan, sillä se oli muutettu todelliseksi linnoitukseksi satoine puolustuslaitteineen.

Aikaa ei ollut lepoon, vaan rykmentti suunnattiin kohti idempänä olevaa Polovinan kylää. Tällä kertaa ei vihollista yllätetty, vaan kylä jäi JR 50:n haltuun vasta sitkeiden taisteluiden jälkeen.

Osa rykmentistä oli sitonut vihollisvoimia valtatie suunnassa hyökäten. Tällä suunnalla muodostettiin hetkeksi aikaa Taisteluosasto *Lehtisaari*. Muut rykmentin osat olivat iskeneet jälleen korpikoukkauksen jälkeen vihollisen vasempaan sivustaan. Oli keskiviikko 24.9.

Piti tapella oikein tosissaan

Vetäytyminen pääasemasta ja torjuntataistelu Vuoksella oli Itä-Kannaksellakin raskas ja vaikea taisteluvaihe.

Usein selvittiin vain pitkän sodan aikana opituilla nikseillä.

Yhtä usein riippui ratkaisu yksittäisen taistelijan päättäväisyydestä.

PALVELIN JR 15:ssä ensiksi joukkueenjohtajana kapteeni Anttilan 1.Komppaniassa ja myöhemmin tulenjohtajana Kranaatinheitinkomppaniassa.

Vetäytyminen asemasodan pääasemasta tapahtui Kannaksen itäosassa huomattavasti rauhallisemmin kuin lännessä. Omat kriisivaiheensa oli sodalla kuitenkin täälläkin.

Kokemattomat miehet vaukoilivat joskus täälläkin – esimerkiksi näin:

TAITAVA JOHTAJA PELASTAA TILANTEEN

Olin jossakin Raudun tienoilla menossa eteen tulenjohtueeseen, kun vastaan tuli sekavaa sakkia – enemmän tai vähemmän pelästyneitä hiippareita. Toiset juoksivat tietä pitkin, toiset – viisaammat – yrittivät koudata metsän kautta. Pensaikko vain lakoili urhojen alla.

Äkkiä tielle ilmestyi majuri, joka yritti pysäyttää karkulaisia. Menestys oli olematon – ravi jatkui.

Silloin tapahtui aivan kummia: majuri pysähtyi tielle ja karjaisi kaikin voimin:

– Joukot kuuluvat komentooni. Maantielle neliriviin – JÄRJESTY – MARS, MARS!

Oliko miesparka seonnut?! Tuohan oli täysin kaistapäistä!

Mutta sitten tapahtui vielä merkillisempää: tielle alkoi kerääntyä miehiä – ensin vain muutamia ja hyvin hitaasti, sitten yhä enemmän ja enemmän.

Juoksu loppui.

Majuri astui kokoontuneen joukon eteen, esitteli minut ja sanoi:

– Katsokaapas tänne! Tämä luutnantti ja tuo muonakuski ovat hevosineen menossa etulinjaan kranaatinheitin tulenjohtopaikalle.

Sitten majuri suhahti minulle suupielestään:

– Ala painua jo!

Läksin liikkeelle. Kuulin majurin jatkavan puhettaan:

– Ei siellä edessä ole mitään hätää, kuten näette saavat ruokaakin. Otetaanhan tämä asia nyt aivan rauhallisesti.

Miehet seisoivat liikkumatta.

Vieraita krh-komppaniassa. Keskellä divisioonan tykistökomentaja eversti Lauri Harvila, hänestä vasemmalle krh-komppanian päällikkö kapteeni Jouko Paasio ja oikealle kapteeni Honkaniemi ja kirjoittaja

Majuri komensi:

– Asento!

– Ojennus!

– Katse eteen – päin!

– Käännös vasempaan – päin!

– Tahdissa – mars!

Koulutuksen luomat refleksit toimivat, rivissä oli turvallista. Joukko marssi tahdissa kohti etulinjaa!

Myöhemmin oli joukko asial-

lisesti asemissa vajaan kilometrin päässä. Eikä ainuttakaan hiipparia ollut mailla halmeilla!

VUOKSEN YLI KIVINIEMEEN

Olimme tukeneet majuri Oljemarkin pataljoonaa. Vetäydymme Vuoksen yli Kiviniemessä 18.6.44.

Toimin tällöin I Joukkueen tulenjohtoupseerina. Joukkuetta johti luutnantti *Viljo Mattila* ja peitenimemme oli Muhennos.

Perustin tulenjohtopaikan Kiviniemen maantiesillan pieleen. Majoituimme kiviseen perunakellariin, joka oli muuten pätevä koti, mutta ovi oli viholliseen päin.

Aluetta puolusti entinen porukkani JR 15:n 1. Komppania, joka linnoitti tarmokkaasti virran rantaa.

Siltaa pitkin vetäytyi koko ajan omia joukkoja. Edessä olevaa sillanpäätä tyhjennettiin. Ilmassa oli yhä kasvavaa jännitystä – miten kaikki onnistuisi?

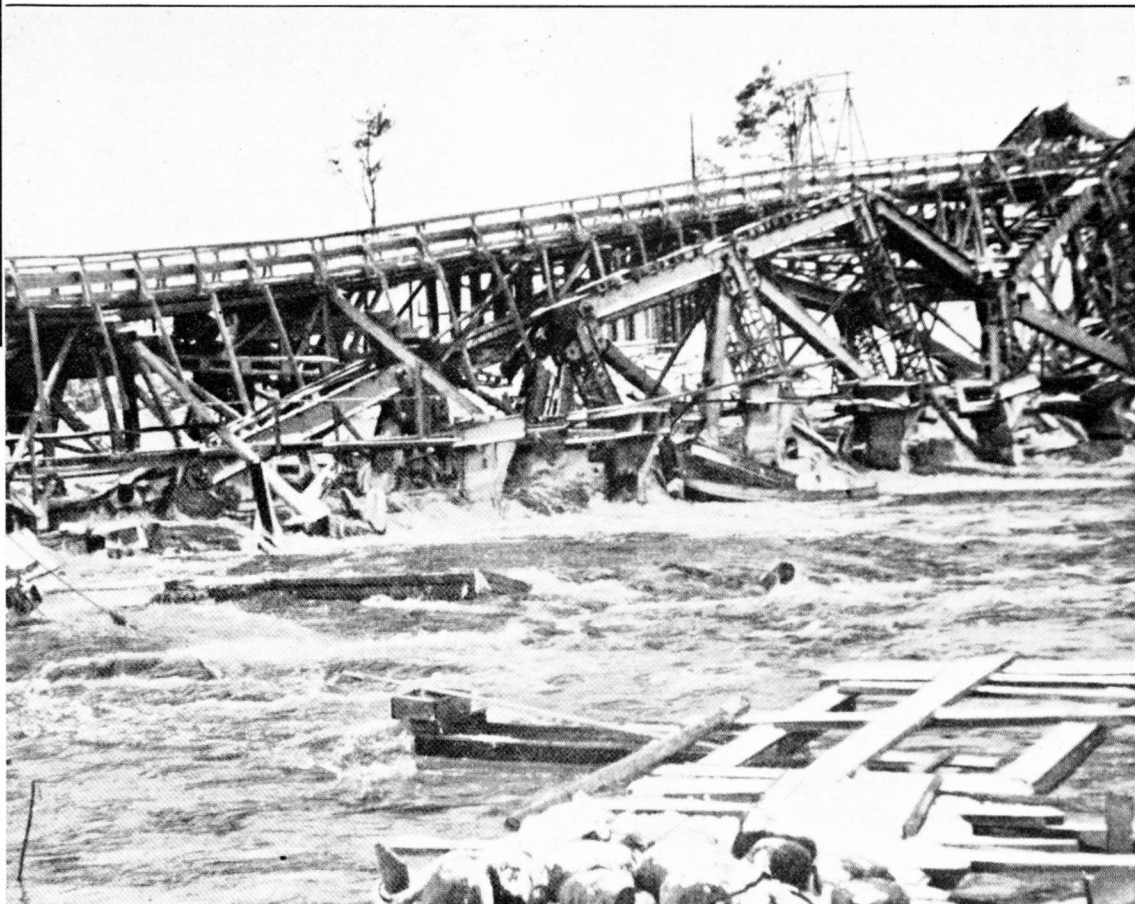
– Oletteko viimeiset?

Se oli räjäyttäjäpioneerien vakiokysymys kaikille tulijoille.

Monet tulijoista väittivät olevansa, mutta aina ilmestyi uutta porukkaa. Viimein saatiin asiasta varmuus ja silta lensi ilmaan

"Muhennoksen" poikia Sirkäänsaarella. Kolmas oikealta kirjoittaja ja seitsemäs oikealta luutnantti Viljo Mattila

Kiviniemen räjäytetty rautatiesilta oli kunnostettu tilapäiskäyttöön

18.6. kello 18.45. Sekin oli vielä liian aikaisin, sillä sillan taakse jäi joukkoa. He olivat todellissa vaikeuksissa, koska veneitä ei ollut ja virta oli tällä kohdalla voimakas.

Vanja tuli innolla perässä.

Mekin saimme taas täydennystä – nuorukaisia, melkein poikasia, lyhyen pikakoulutuksen saaneita. Omaan tulenjohtueeseenikin tuli pari poikaa.

Pataljoonan komentaja piti upseereille puhuttelun:

– Vihollista ei missään olosuhteissa saa päästää Vuoksen yli. Se on torjuttava rantaviivalta, missä sen lyöminen on helppoa. Jokaisen miehen on ymmärrettävä, että se heti vesistöle tultuaan pyrkii pureutumaan vastarannalle. Sen lyömiseen on valmistauduttava tehokkaasti.

JOHTAMISEN PSYKOLOGIAA

Juuri ennen juhannusta 22.6.44 kello 03.00 vihollisen tykistö aloitti rankan tulivalmistelun juuri meidän asemiimme.

Jo keskityksen aikana pääsi paniikki valloilleen.

En tiedä, mistä se alkoi. Tulenjohtopaikkani ympäristön tukikohdan päällikkö, nuori vänrikki, haavoittui joka tapauksessa aivan ensi kranaateista ja häntä lähdettiin kantamaan pois.

Sitten näin sen: hiukan meistä oikealla vilahteli ruskeapukuisia miehiä! Vihollinen oli päässyt maihin.

Samassa sain tiedon, että tulenjohtoaliupseerini oli lähtenyt parin miehen kanssa taaksepäin "korjaamaan katkenneita puhelintapseja".

Siinä sitä oltiin!

Jotain oli tehtävä – ja pian!

Ryhdyin kiertämään asemisä poterosta toiseen. Näin monen pojan hyppäävän ylös ja liivahtavan taaksepäin – joukossa aliupseereitakin. Juoksin perässä uhaten hiippareita pistoolilla ja sota oikeudella.

Ei tehonnut. Niska kyyryssä asianomainen sankari vain lisäsi vauhtiaan. Vaikka olin tulenpölvän vihainen ja vähän peloisanikin ei minusta ollut omien ampujaksi.

Oli taas aika opiskella johtamisen psykologiaa.

Piti tapella...

Totesin pian, että tavanomainen huuto "Hei, alikersantti! Seis! Kukaan ei saa lähteä! Pistän jokaisen sotaoikeuteen" ei lainkan tehonnut. Onneksi tunsin osan entisen komppanian miehistä, joten voin käyttää tehokkaampaa tapaa:

– Korpraali NN! Äläpäs juokse! Palaa takaisin, muuten toimitan sinut sota-oikeuteen!

Reaktio oli silmänräpäyksellinen! Kuullessaan nimensä mies pysähtyi automaattisesti ja totteli taas käskyä. Sen jälkeen oli jokseenkin helppo johdatella hänet takaisin poteroonsa.

Kurinpalautusoperaationi päätyttyä laskin tukikohtaan jääneet miehet kahdeksan. Kylä näillä vielä jotakin tekisi!

Sitten tuli lisää epäonnea.

Tieto tukikohdan miesten paosta oli mennyt taakse pataljoonan esikuntaan. Siellä luultiin ilmeisesti koko tukikohdan tyhjentyneen, sillä oma tykistö ja heittimistö avasivat tulen niskaamme. Meitä ampuivat nyt sekä omat että vieraat.

Tapioita alkoi tulla – vaikeita haavoittumisia.

TODELLISIA MIEHIÄ

Tilanne oli veitsen terällä. Kaikki paikalla olevat näyttivät kuitenkin toimivan tehokkaasti.

Lähelläni oli juuri äsken kiväärikomppaniaan tullut nuori täydennysmies. Hän alkoi tehokkaasti ampua oikealla eteneviä vihollisia.

Sitten iski sirpale vaikean haavan hänen rintaansa.

Poika hätääntyi perin pohjin. Kun menin häntä auttamaan hän tarrautui minuun kouristuksenomaisesti, hukkuvan tavoin, ja hetken kuluttua olimme molemmat yltä päältä veressä. Taskussani olleella pikasiteellä yritin joten kuten peittää haavan käsien pojan maata hiljaa selällään ja painaa sidettä kädellään – lääkintämiehet tulisivat pian.

Kirosin hiippareita. Lääkintä-

Tulenjohtue on puolustuksen silmä

miehiä ei tukikohdassa ollut eikä muutamista puolustajista ollut varaa irrottaa ketään kantajiksi.

Kiersin jatkuvasti asemia pitääkseni miehet paikoillaan ja tehokkaassa toiminnassa. Onneksi ei vihollista vielä ollut rannassa meidän kohdallamme!

Mutta pian he tulivat – veneillä ja lautoilla, suoraan silmille!

Samalla loppui tietenkin vihollisen tykistötuli, mikä nostatti mielialaa. Räjähdellessään herkkinä harvassa metsässä olivat kranaatit tehneet pahaa jälkeä – tunnelma silpoutuneiden puiden seassa oli ollut helvetillinen.

Vilkaisin ympärilleni.

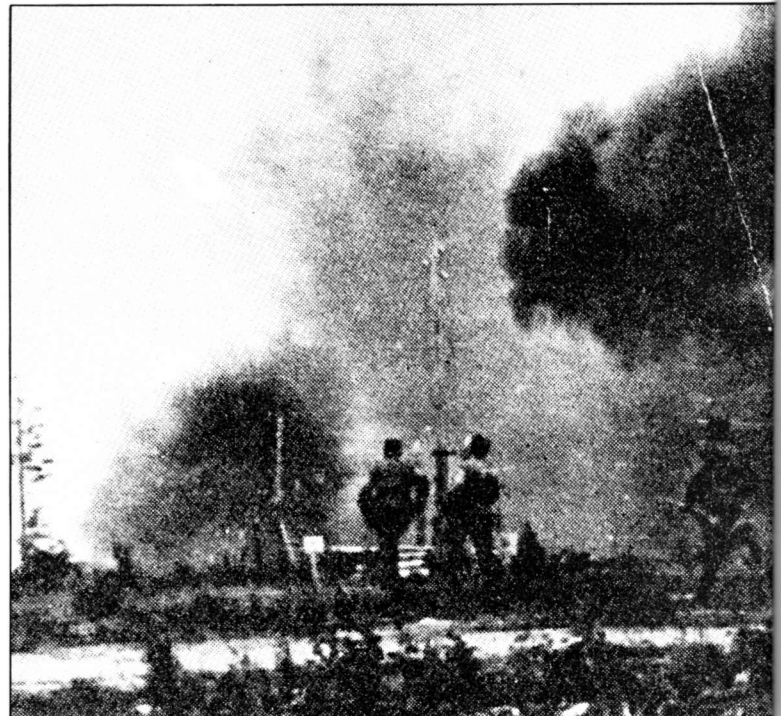
Jokainen mies toimi! Minulla oli nyt johdossani vain ryhmän verran miehiä. He ampuivat kuitenkin tarkasti tähdäten, tapakseen – eivät vain laukoneet aseitaan muodon vuoksi.

Aivan sillan maa-arkun vieressä oli yksinään konepistooleineen nuori sotamies *Virta*, tosi mies. Hän teki rauhallisen näköisesti, lyhyin sarjoin, todella pahaa jälkeä virran yli pyrkivien ja vedessä ajeltavien joukossa.

Hänen pesäkkeensä oli niin

Vihollinen on päässyt maihin!

Vihollisen tykistö aloitti rankan tulivalmistelun

pahassa paikassa, että en pääsyt sinne suojassa. Ryömin kuitenkin niin lähelle kuin voin ja heittelin hänelle valmiiksi täytettyjä lippaita. Niitä löytyi onneksi riittävästi hiippareiden jäljiltä.

Uusia haavoittumisia ei enää tullut. Hermomme alkoivat rauhoittua, toimimme tarkkaan harkiten. Kun maasto vielä auttoi – vihollinen ei voinut päästä käsikranaattien heittoetäisyydelle – alkoi tilanne olla hallinnassa.

Katsoin kelloa – ensi kerran kello 03.00 yöllä alkaneen taistelun aikana. Se oli 14.00. Jännitys oli vienyt ajan tajun. Ei ollut nälkä eikä jano.

REAKTIO ON VOIMAKAS

Vieläkään ei kuitenkaan ollut levon aika.

Hurja keskitys repi taas hermojamme.

Menin taas kerran käymään sillan pielessä. Sain kuulla, että rannassa olleet vanjat olivat siirtymässä veneisiin.

Perääntyvät!

Tiesin, että minun olisi pitänyt käyttää tilaisuutta hyväkseni, hyökätä ja tuhota veneet. Kävin taistelua itseni kanssa ja päätin, että en yritäkään pakottaa loppuun väsyneitä mihiäni

rynnäkköön, joka aiheuttaisi vain uusia uhreja. Nämä pojat olivat pelastaneet tilanteen ja se riitti heidän osaltaan. Ei enää sankarivainajia!

Sitten kuului jostakin takaa heitinkomppaniamme päällikön kapteeni *Jouko Paasion* ääni – hän huhui nimeäni takanamme olevassa murrokseksi ammutussa metsässä.

Oli kuin olisi kuullut äitinsä äänen!

Helpotti. Vastuu oli poissa!

Huomasin, että olin aivan loppuun väsynyt. Raajani ja koko vartaloni alkoivat vapista – vastustamattomasti.

Sitten näin, että takaa lähestyi myös kiväärikomppanian päällikkö, jonka hommia olin hoidellut.

Terästyin:

– Tuli vähän juostua . . .

En malttanut olla pistämättä.

Tehtiin sovinto – sitähän satuu sodassa kaikenlaista – jokaiselle.

Pataljoonan komentaja lähetti kutsun esikuntaan juhlimaan torjuntavoittoa. En jaksanut mennä. Ruoka ja uni riittivät.

Heinäkuun 1. päivänä seisoin kahden jääräpäni kanssa rivissä komppanian tuliasemassa. Eversti *Mauno von Schrowe* kiinnitti kunniamerkkinauhau jokaisen rintaan – itse prenikka kunniakirjoineen seuraisi perästä.

Itse sain tammenlehvän 4 luokan vapaudenristiini. Alikersantti *Kalajoki* sai 1 luokan vapaudenmitalin ja ainakin sotamiehet *Syvälähde* ja *Virta* saivat 2 luokan mitalin. Muiden nimiä en muista.

Sotapäiväkirjakin kertoo päivän taisteluista mahtavasti:

Rautatiesillan luona nousi rysiä maihin ja pureutui rantajyrkänteen suojaan. Tykistö ja heittimet ampuivat jatkuvasti uhanalaisia paikkoja.

Tulenjohtopaikat muodostuivat etulinjan tukipylväiksi. Vuoroin kivääriä ja vuoroin puhelinta käyttäen saivat tulenjohtajat taistella mähinnouseita vihollisia vastaan.

Lutnantti Kaukorannalta oli yhteys koko taistelun ajan poikki. Hän toimikin pääasiallisesti tukikohdan päällikkönä.

KANSA TAISTELI

miehet kertovat

PALVELUKORTTI

Leikkaa irti alla oleva Palvelukortti ja käytä sitä kun:

1. Haluat osallistua Sanoma Aikakauslehtien järjestämiin markkinointiarvontoihin ja lehtikohtaisiin markkinointiarvontoihin.
2. Haluat peruuttaa tilauksesi. Seitsemän (7) päivän kuluessa lehden ensimmäisen numeron vastaanottopäivästä voit peruuttaa tilauksesi veloituksesta (vastaanottopäivää ei lueta määräpäivään). Mikäli määräajan viimeinen päivä on lauantai tai pyhäpäivä, saa peruuttaminen tapahtua vielä ensimmäisenä arkipäivänä sen jälkeen.
- Tämän jälkeen peruutetusta tilauksesta veloitamme toimitetut lehdet.
3. Haluat muuttaa osoitteesi.
4. Haluat tilata Kansa taisteli -lehden itsellesi.

Huom. Tilaukset, osoitteenmuutokset ja peruutukset tulevat voimaan kahden viikon kuluttua ilmoituksen saapumisesta.

SOITTAMALLA

Tilaa palveluamme hoidat kaikki tilaustasi koskevat asiat vaivattomasti ja nopeasti.
Puh. (90) 120 670

TILAUSHINNAT

Kotimaahan 12 kk 149 mk
Pohjoismaihin ilman postitusta lisä.
Muihin maihin: Hintatiedot
Tilaa palvelustamme.

Leikkaa tästä!

KANSA TAISTELI

miehet kertovat

PALVELUKORTTI

(täyt. tekstaten, merkitse rastilla käsiteltävää asiaasi selventävät vaihtoehdot)

- Osallistun Sanoma Aikakauslehtien voimassa oleviin arvontoihin.
- Olen mukana myös voimassa olevissa lehtikohtaisissa arvunnoissa/tunnukset: _____
- Peruutan ____/____ 198 ____ alkaneen tilaukseni.
- Vaihdan kotia/osoitteenmuutostiedot tässä kortissa.
- Tilaan Kansa taisteli -lehden ____ kk:ksi, alkaen ____/____ 198 ____
- Olen jatkotilaaaja. Olen uusi tilaaja.

Sukunimi		Etunimi	
Jakeluosoite		Puh.	
Postinumero	Postitoimipaikka		

Allekirjoitus

Teippaa tähän osaan lehtesi takakannen oikeassa yläreunassa oleva osoitelipuke, josta käy ilmi asiakasnumerosi.

Osoitteenmuutostiedot: uusi osoite: ____/____ 198 ____ alkaen:

Uusi jakeluosoite		Puh.	
Postinumero	Postitoimipaikka		

Sanoma
Aikakauslehdet
Kansa taisteli
– miehet kertovat
PL 109
00381
HELSINKI 38

20.Prikaatin puolustus romahti Viipurissa 20.6.1944.

Prikaatin II Pataljoona ja vasemman naapurin 3.Prikaatin osat pitivät kuitenkin hallussaan Maaskolan ratapihan – Papulanlahden pohjoispuolisen alueen. Täältä väistyttiin vasta taistelun jälkeen.

HEIMO RAUTAVA

OLIMME soluneet halki Karjalan kannaksen tiiviin teräskaton alla. Lähtö VT-linjalta Vammelsuusta oli ollut lievästikin sanottuna sekava.

Saavuimme Karhusalon pyräkille Viipurin liepeille. Sain käskyn ilmoittautua 20.Prikaatin komentajalle eversti *Armas Kempille*. Päivä oli kesäkuun 19.

Kempin komentopaikassa PYP:n talossa meitä seisoj joukko upseereita Kempin edessä – läpi Kannaksen juosseita. Paikalla oli myös joitakin 20.Prikaatin upseereita.

Kempin oma 20.Prikaati oli vasta tulossa Itä-Karjalasta.

Eversti luonnehti muutamal-

la lauseella tilannetta, joka oli meille liiankin tuttu. Sitten hän jakeli meidät joukkoinemme oman prikaatinsa vahvennuksiksi puolustusaseman eri osiin.

Vastuualueet näytettiin tarkasti kartalta. Jokaiselle everstillä oli erityisohjeita ja kannustavia sanoja.

Sitten tuli minun vuoroni.

VAIKEA TEHTÄVÄ

Everstin karttakeppi siirtyi kaupungin pohjoisosaan. Tiukka katse kohdistui minuun:

– Toimitte tämän lohkon päällikkönä tehtävänänne torjua vihollisen hyökkäykset tällä alueella. Lohkon vasen raja on

Puolustimme Karjalan esikaupunkia

Karjalan esikaupungin Loikkasen pohjoispuolella ja oikea raja Karjalan rata teiltä poisluettuna. Oman konekiväärikomppanianne lisäksi teille alistetaan kiväärikomppania ja panssarintorjuntatykkijoukkue. – Kiinnittäkää erityistä huomiota Papulan lahden pajukkoon! – Onko kyttävää?

Ilmoitin, että komppanialtani puuttuu huomattava osa kalustosta – Kannaksella oli koettu tappioita.

Kempin ääni oli rauhallinen: – Lähtekää heti Rautakorven varikolle hakemaan puuttuvat konekiväärit ja patruunat! Majuri *Nurmi* järjestää teille kuorma-auton.

Alue oli tuttu – olin suorittanut varusmiespalvelukseni Karjalan Kaartin Rykmentissä.

Rautakorvesta sain tuliterät kiihdyttimillä varustetut konekiväärit.

– Nyt puuttuu vain patruunoita, sanoin Ampumatarvikenttämakasiinin päällikkönä toimivalle majurille.

– Niitä ei ole varastossa, hän totesi rauhallisesti. – Niitä tuomassa ollut juna on lentänyt ilmaan Simolassa.

– Tuota selitystä en voi hyväksyä! totesin. – Minulle on annettu puolustustehtävä ja jostakin päin Suomea on löydyttävä patruunoita! Se on teidän tehtäväne, herra majuri! Autot on

pantava heti hakemaan täydennystä.

– Rauhoittukaahan nyt, sanoi majuri. – Miten paljon katsoisit te tarvitsevanne?

– Paljon! Huomisesta lähtien ratkaistaan Viipurin kohtalo ja silloin konekiväärit laulavat.

– Yritän hankkia teille huomisamuksi neljä tuliannosta. Riittääkö se?

– Ei! Suurtaistelussa neljä tuliannosta on pieni määrä. Jostakinhan on kuitenkin aloitettava.

Palasin Loikkasen kaupunginosassa olevan komppaniani luo. Aloitimme asemien kunnostuksen.

Papulanlahden pajukon suuntaan ryhmitin luutnantti *Lahikaisen* konekiväärijoukkueen. Tulipesäkkeet olivat palaneiden omakotitalojen raunioissa.

Kunnalliskotia vastapäätä oli kallioon louhittu jonkinlaista taisteluhaudan tapaista. Useissa kohdin se oli aivan liian matalaa eikä tarjonnut riittävää suojaa.

Illan suussa eversti *Kemppi* kävi tarkastamassa aikaansaannoksiamme.

– Raivatkaa selvät tähytyslinjat tuohon pajukkoon! hän käski viitaten Papulanlahden pajukkoon.

RATKAISUN PÄIVÄ

Yöllä saimme kuin saimmekin patruunatäydennystä.

Valkeni kesäkuun 20. päivän aamu.

Päivä oli kaunis ja lämmin

varhaiskesän päivä. Heti auringon noustua alkoi ilmatoiminta erittäin vilkkaana – maataistelukoneet olivat jatkuvasti niskassa häiriten pahasti työskentelyämme.

Aamupäivällä tuli asemiamme tarkastamaan *Kempin* prikaatin III Pataljoonan komentaja everstiluutnantti *Teppo Sorri*, jolle meidät oli alistettu. Hän kutsui kaikki upseerit puhutelluun.

– Missä vaiheessa on asemien varustaminen? Onko patruunoita tarpeeksi ja miten ne on jaettu?

Tiukat kysymykset satelivat. Selvittelin tilannettamme parhaani mukaan. Puutteita oli vielä monia.

– Onko tykkijoukkue toimintavalmis? *Sorri* kysyi mainittua joukkuetta johtavalta luutnantilta.

– Herra eversti, olen tuhonnut molempien tykkien suuntauslaitteet, tämä ilmoitti. – Olen saanut ohjeet, että ehjiä tykkeitä ei saa jättää viholliselle...

Kuuntelimme hölmistyneinä – eikä tämä sota koskenutkaan panssarintorjuita?!

– Tähdätkää putken läpi! räjähti *Sorri*. – Ja luutnantti menee kiväärimieheksi etulinjaan! Teistä ei ole johtajaksi!

Sekavan tunnelman vallitessa hajaannuimme miestemme luo.

Vihollinen hyökkäsi heti aamulla pienin joukoin, asemiamme kokeillen. Torjuimme sen. Kunnalliskodin pellolla oli toistakymmentä panssarivaunua, mutta ne eivät päässeet asemiimme saakka.

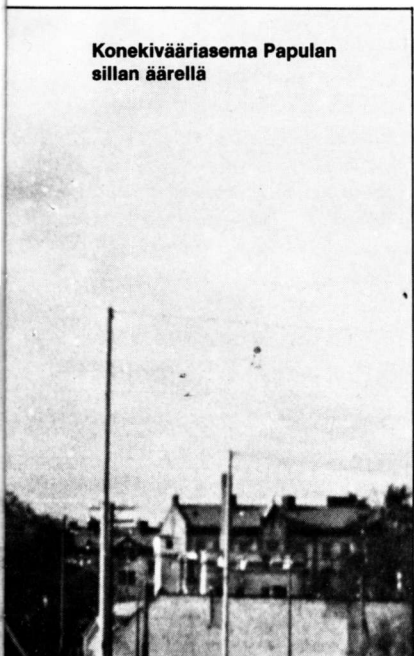
ELÄVIEN JA KUOLLEIDEN LUUT SEKAISIN

Tunsin *Sorri*n jo Karjalan Kaartin ajoilta. Hän oli yksi Kaartin kovista komppaniapäälliköistä, joita kunnioitettiin ja vähän pelättiin. He olivat olleet luomassa kaartin henkeä: Kaarti ei pakenne, se kaatuu!

Keskustelin hiljaa kiväärikomppanian päällikön kanssa.

– Mikähän lienee tullut miehiin, kun vain juoksevat Kannaksella, hän ihmetteli. – En ole tällaista ennen nähnyt...

Konekivääriasema Papulan sillan äärellä

Kirjoittaja taistelujen tauotta

Näkymä kaupungin keskusta Papulanlahden takaa joskus rauhan aikana

20. Prikaatin komentopaikka oli tässä PYP:n talossa Punaisenlähteenä äärellä

päätään – keskeytti kuitenkin sarjan hetkeksi ja murahti:

– Tuo ilmapommin kuoppa on täynnä ryssiä! Niitä on ammuttava koko ajan ettei ne pääse sieltä ylös. – Mikä saatana muuten on ettei toiset kookoot ammu?!

Samalla hetkellä liittyi äärimmäisenä oikealla oleva konekivääri leikkiin: pitkä sarja, puoli vyötä.

Ja kohta kolmaskin!

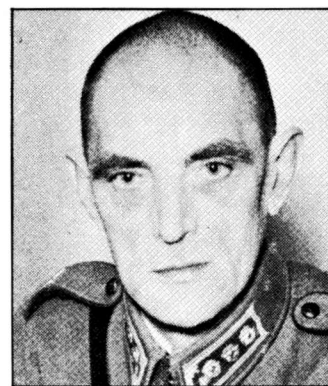
Tuntui jo helpommalta.

Eversti Kemppi oli ollut oikeassa – pensaikko oli vaaran paikka.

HYÖKKÄYS TORJUTTIIN

Vähitellen tilanne selvisi.

Vihollinen oli noin komppanian voimin hyökännyt oikeaan sivustaamme ilmeisesti tunnustellakseen puolustuksen lujuutta. Yllättävä hyökkäys oli säpsähdyttänyt uniset ja väsyneet pojat asemista. Vapalahti oli kuitenkin ratkaissut tilanteen

Eversti Armas Kemppi, pätevä soturi, 20. Prikaatin huono-onninen komentaja

konekiväärinsä tarkalla ja tehokkaalla sivustatulella. Hyökkäys pysähtyi.

Vapalahdesta tehtiin myöhemmin esityksestäni kersantti. Tilanteen rauhoituttua palailivat pojat noloina poteroihinsa. Totesin, että patruunoita oli kovin vähän. Tehokas nikkelivarmistus, joka olisi estänyt vihollisen liikehtimisen pensaikossa, ei tullut kyseeseen.

Puolenyön jälkeen tunsin vedon olevan aivan lopussa. Oli saatava ainakin hetken uni.

– Oli hyvä, että te tulitte pysäyttämään juoksun, totesin. – Tässä pysytään eikä juosta!

Sitten iski aseisiin voimakas ilmapommitus. Komentopaikkani oli erään talon kellarissa – talo lienee hävinnyt jo talvisodassa. Ympäri ilmeisti valtavia kraatereita.

Tarkkailin kiikarilla Ristimäen hautausmaan suuntaan, missä olivat Kempin prikaatin II Pataljoonan asemat.

Tykistön tuli jauhoi hautausmaata – maata ja puita sinkoili ilmaan. Alue peittyi savuun. Siellä olivat nyt elävien ja kuolleiden luut sekaisin . . .

Sitten vyöryivät alueelle panssarivaunut. Jalkaväki seurasi niitä pitkänä nauhana radan hiekkapenkan suojassa, joka kätki vihollisen Ristimäen puolustajilta.

Meille vihollisen jalkaväki oli kuin tarjottimella. Avasimme tulen konekivääreillämme ja nauhan kulku ratavallin suojassa katkesi.

Hyökkäys Karjalan esikauptunkia vastaan jatkui. Aikajoin paine oli varsin kova. Kunnalliskodin pellolla olevien panssarivaunujen joukko kasvoi, mutta torjunta kesti. Tuntui kuin Kaartin henki olisi leijailut sen vanhoilla harjoitusalueilla . . .

Tilanne kaupungissa oli meilte epäselvä. Meillä ei ollut mitään käsitystä taistelun kulusta Ristimäen alueella.

Vihollinen hyökkäsi jatkuvasti Karjalan esikauptunkia kohti. Torjuimme sen kerran toisensa perästä.

Päivän kuluessa haavoittui läheteistäni kolme. Komentoryhmän johtaja alikersantti *Karvanen* joutui hankin sairaalalle. Kokonaisuudessaan selvisimme kuitenkin röykytyksestä ihmeteltävän vähäisin tappiopin.

EVERSTI OLI OIKEASSA

Illansuussa palasi pataljoonan Jääkärijoukkue Ristimäestä, missä se oli ollut tekemässä vastaiskua. Joukkueen johtaja oli kaatunut.

Illansuussa everstilutnantti Sorri lähetti Jääkärijoukkueen varmistamaan Papulanlahden

Teppo Alfred Sorri, 20. Prikaatin III Pataljoonan komentaja. Tämä pataljoona irtautui Viipurista vasta käskystä

pajukkoa, jossa jo liikuskelin vihollisia.

Iltayöstä nousi lahdesta erittäin voimakas sumu.

Papulanlahden suunnalla toimivan joukkueen johtaja luutnantti Lahikainen tuli yöllä käymään komentopaikallani. Olimme juuri pohtimassa mahdollisia lisätoimenpiteitä, kun näimme mieslauman juoksevan omakotitalon villiäytyneessä puutarhassa.

– Menkääpä nopeasti katsomaan, mitä siellä tapahtuu! huusin läheteille.

Asia selvisi heti:

– Ne on niitä Jääkärijoukkueen miehiä – ja on siellä seassa meidänkin komppanian miehiä . . .

Menimme ulos. Koko ajan kuului yksi konekivääri vetävän pitkää sarjaa Papulanlahden suuntaan.

– Juokse äärimmäisenä olevalle konekiväärille ja pane se ampumaan! käskin Lahikaista. – Ota joku läheteistä mukaasi!

Lahikainen lähti. Itse juoksin ampuvalle konekiväärille, jonka tuliasema oli palaneen talon kivijalassa.

Ryömin pesäkkeeseen.

Aseen kahvoissa ampujana oli kiväärinjohtaja alikersantti *Vapalahti* ja apulaisena muuan Luumäen poika.

Tartuin ampujaa olkapäästä ja kysyin:

– Mitä ammut?

Vapalahti ei edes kääntänyt

Viikkojen valvominen vaati osuutensa. Jokainen tiesi tarkalleen, että huomenna olisi päivä jolloin veri punnitaan – Viipuri oli mennyt, Papulan siltojen räjäytys oli epäonnistunut, koko oikea sivustamme kaupungin suuntaan oli avoin.

Menin kellariin ja retkahdin oljille. Viimeinen aistimukseni oli, että ne haisivat sian ulostuksille. Verho laskeutui tietoisuuden ylle. Alitajunta kuitenkin rekisteröi vihollisen tykistön keskittyksen jatkuvan.

Olin ollut unutilassa vain hetken – siltä minusta tuntui –, kun heräsin siihen, että joku ravisteli minua voimakkaasti.

”NYT ON LÄHDETTÄVÄ”

Edessäni oli musta mies – yltä päältä noessa.

Alikersantti *Metso*.

– Mi-mitä nyt...? kysyin.

– Melkein kaikki kookoot on ammuttu hajalle, sanoi Metso. – Kiväärikomppania ja tykistön miehet irtautuvat parhaillaan. Kyllä meidänkin nyt on lähdeTTävä...

Nousen kellarista puutarhaan. Etsiskelen asetta ja vyövarustusta, jotka olin laskenut viereeni.

Samassa kuuluu taistelun melskeen läpi uusi ääni – dieselmoottorin kumea jyminä ja telaketjujen kolina.

Juuri ja juuri ehdin tiedostaa asioiden tilan kun sireenipensaat kaatuivat maahan ja niiden yli vyöryi pitkäputkinen panssarivaunu, tornin kyljessä vihollisen tunnus.

Heittäydin suojaan. Vaunu ohitti minut vajaan kymmenen metrin päästä lähtien ajamaan pitkin katua. Heti sen takana tuli kaksi muuta samanlaista rumilusta. Ne ampuivat tykeillään joitakin vielä ehjäksi jääneitä rakennuksia.

Samassa syöksyi everstiluutnantti Sorrin lähetti:

– Komppania irtautuu heti ja vetäytyy Viipurin teurastamon maastoon!

Nyt oli kiireen aika!

Annoin nopeat käskyt läheille:

– Irtautumiskäsky joukkueille, osoite teurastamo! Käsky vietyänne menette suoraan teurastamon maastoon vastaanottoasemaan.

Lahikaiselle lähetin erillisen käskyn:

– Kokoa komppania teurastamon maastossa ja selvitä tappiot! Tulen järjestämään puolustusta niin nopeasti kuin pääsen.

Hyppäsin pyörän selkään. Maaston tuntemus oli suureksi avuksi.

Poljin täyttä vauhtia.

Samassa sirahdi sivuilta kone-tuliaseiden sarjoja. Tie kuitenkin kääntyi samalla hetkellä ja pääsin näkösuojaan.

Mutkan takana oli tiellä panssarivaunu!

Syöksyin täydessä vauhdissa ojaan.

Laukausta ei kuulunut.

Kurkistin varovasti pensaiden suojusta.

Vaunu oli tuhottu suomalainen panssarivaunu, omituisen näköinen rumilus. Sen toinen telaketju oli lentänyt kymmenien metrien päähän.

Jatkoin kiireesti matkaa.

Teurastamolla oli Lahikainen jo koonnut komppanian. Tappiot olivat huomattavat, muun muassa komppanian varapäällikkö luutnantti *Luomajoki* ja ylikersantti *Suoknuuti* puuttuivat – ja monet muut. Tappiot olivat aiheutuneet pääasiallisesti panssarivaunujen kranaattien osumista.

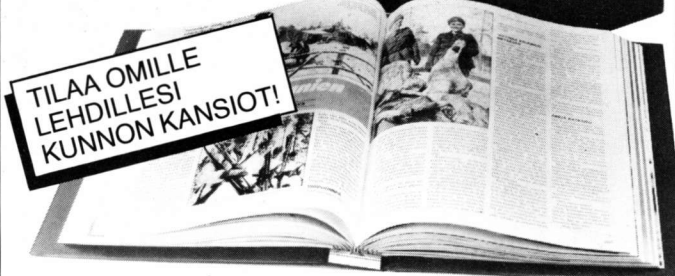
Ilmoittauduin everstiluutnantti Sorrille.

Muuan vaihe puolustustaistelussamme oli päättynyt.

Edessä oli Ihantalan suurtaistelu. □

Kansa taisteli-lehden vuosikerrat KANNATTAA SÄILYTTÄÄ!

Väri tummanruskea, kultapainatus

Tosivahvassa dokumenttilehdessä on historiallisesti ainutlaatuinen aineisto. Vanhat vuosikerrat ovat kysytyä tavaraa!

Hinta 20 mk/kpl

(+ postitus- ja käsittelykulut 8,50 mk/1 kpl, 10 mk/2 kpl, 17,50 mk/3–5 kpl).

LEIKKAA TÄSTÄ. POSTITA HETI. LEIKKAA TÄSTÄ. POSTITA HETI.

Vastauslähetyks
HKI 37/38 Lupa 365

Sanoma Aikakauslehdet
Kansa taisteli
Tilaaajapalvelu
PL 109
00003 HELSINKI 300

KANSA TAISTELI

—miehet kertovat

TILAUSKORTTI VUOSIKERTAKANSIOT

Haluan kerätä Kansa taisteli -lehdistäni ainutlaatuisen ja historiallisesti arvokkaan lukupaketin.

Tilaan Kansa taisteli -lehden vuosikertakansioita.

___ kpl. Hinta 20 mk/kpl (+ postitus- ja käsittelykulut).

Sukunimi		Etunimi	
Osoite		Puh.	
Postinumero	Postitoimipaikka		

Tarjous koskee vain Suomeen tulevia tilauksia. Hinnat ovat voimassa 30. 6. 1985 saakka.

Teppo Sorri, yksi Karjalan Kaartin kovista komppanianpäälliköistä, järjestelee puolustusta
SA-kuva

Poliisina Petroskoissa

Suomalaiset valtasivat Karjalais-Suomalaisen Neuvostotasavallan pääkaupungin 1.10.1941.

Kaupunki oli huomattavalta osalta tulipalojen ja sotatoimien raunioittama.

Väestöstä oli jäljellä vain rippeet. Hallinnon organisointi ei ollut aivan yksinkertaista.

KAUPUNGIN väestön pääosa oli poistunut puna-armeijan mukana. Väki lisääntyi kuitenkin vähitellen, kun suomalaiset käännyttivät evakkotieltä tavoitetut takaisin asuinsijoilleen. Myös metsiin paenneet palailivat taistelujen tauottua.

Itä-Karjalasta oli suunniteltu muodostettavaksi pääasiallisesti karjalaisten asuttama alue. Tämän vuoksi sekä myös luotettavuussyistä ryhdyttiin väestön suhteen järjestelyihin sen sijoittamiseksi uudelleen: paikallinen väestö luetteloiitiin kahteen ryhmään. Yleensä vähänkin suomensukuisiksi havaitut saivat jäädä paikalleen, kun taas puhtaasti venäläinen väestö koottiin yhteen kaupunginosaan niinsanottuun suojatyöleiriin.

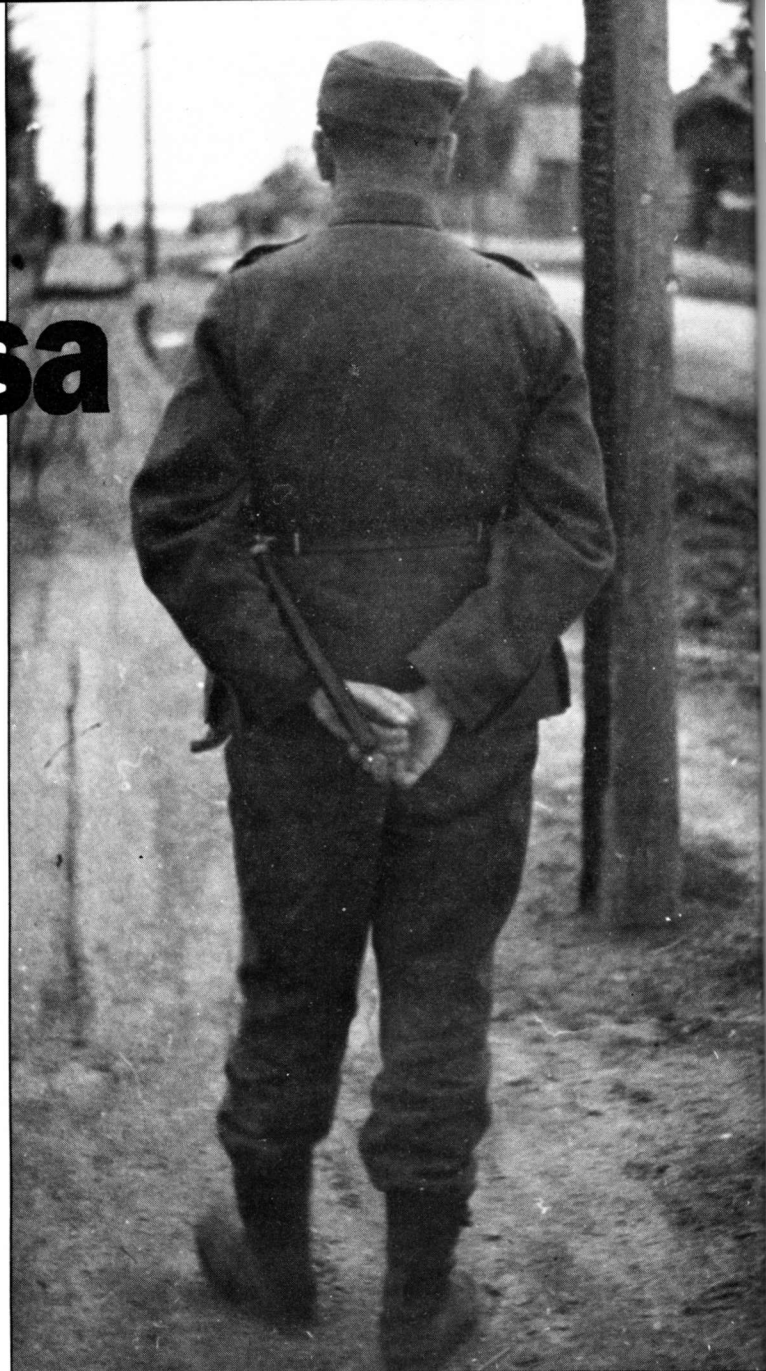
Itä-Karjalan Sotilashallintoesikunta siirtyi keväällä 1942 Joensuusta Äänislinnaksi nimettyyn entiseen Petroskoihin. Väestön turvallisuuden takaamiseksi ja järjestyksen säilyttämiseksi pyrittiin kaupungin hallintokoneiston avulla mahdollisimman normaaliin elämänmuotoon. Paikallisen väestön toimeentulo saatiin ainakin teoriassa samalle tasolle kuin kanta-Suomessakin määrämällä sille samat korttiansokset. Jakelusta huolehti Vie-

nan ja Aunuksen Kauppa-osakeyhtiö VAKO. Koululaitos, kirkko ja lääkintähuolto saatiin toimintaan. Äänislinnassa kiinnitettiin huomiota myös viihteseen: kaupungissa toimivat muun muassa suomalainen teatteri, elokuvateatterit Ukko ja Tapio, VAKOn ravintola, lottahotelli sekä monet sotilaskodit ja tietysti Tiilikais-Pekan Aunuksen Radio.

POLIISIÄKIN TARVITAAN

Keväällä 1942 oli perustettu myös Äänislinnan poliisilaitos. Sen henkilökunnan muodostivat Suomesta saapuneet ja rintamajoukoista irrotetut koulutetut poliisimiehet. Ennen toimeen ryhtymistä he saivat jatkokoulutusta niinsanotulla paikallisopäällikkökurssilla, jolla miehet opastettiin toimintaan paikallisen väestön keskuudessa.

Äänislinna oli suomalaisten haltuun tullessaan muodostunut varuskuntakaupungiksi, joka sijaintinsa vuoksi toimi tärkeänä rintamien huolto- ja järjestelyportaana koko sodan ajan. Sen tuotantolaitokset olivat vähäisiä – mainittakoon suurituottoinen leipätehdas, traktoritehdas, joka toimi raskaimman sotakaluston

korjaamona, sekä kiilletehdas, joka toimitti sähköteollisuuden materiaalia aina Saksaankin asti.

Paikallinen väestö joutui nojautumaan pääasiassa suomalaisten tarjoamiin työmahdollisuuksiin, useimmiten sotilasyksiköiden tarjoamiin työ- ja palvelutehtäviin.

Kaupunki, joka oli saanut alkunsa Pietari Suuren perustamasta asestehtaasta, oli vanhimmalta osaltaan muodostunut Neglinka- ja Lososinajokien väliselle alueelle, johon myös sen hallinnollinen keskus oli syntynyt. Täällä toimivat myös suomalaisten miehittäjien hallin-

toimet. Tämä kaupungin keskusta oli sotatoimissa eniten vaurioitunutta aluetta.

Sotatoimialueeseen luettavan kaupungin väestö sai viettää melko rauhallista elämää koko suomalaisen miehityksen ajan. Varsinainen rintama oli työnnetty hyvinkin kauas.

KAIKKI ROMAHTAA

Tuli kuitenkin nopea muutoksen aika. Kuin salamana kirkkaalta taivaalta tuli tähän hiljaiseloon tieto suomalaisten lähdöstä.

Useille se oli ilosanoma – joillekin ei.

↘ Suomalaisten lähtöjumalanpalvelus Äänislinnan Pyhän Ristin kirkossa 18. 6. 1944
SA-kuva
← Hotelli jälleen toiminnassa 1978

↑↑ Rautatieasema tuli tutuksi kaikille Itä-Karjalan lomalaisille
↑ Hotelli Severnaja palaneena venäläisten jäljiltä 1941

Tilanne oli jo muutenkin havaittavissa Syvärin suunnalta Äänislinnan kautta tulevien sotilaskuljetusten ja kalusteiden äärimmäisen täynnä olevista junista. Pysähtyessään ne purkivat ratapenkalle vähemmän tärkeitä kuljetettavaa kuten nauktakarjaa paikallisten asukkaiden ottaessa ne haltuunsa.

Liikehdintä Suomeen päin oli käynnistynyt. Suomalaisten eri toimi- ja työyksiköt sekä esikunnat ja hallintoelimet poistuivat yksi toisensa jälkeen kaupungista.

Varmuuden vuoksi oli paikalliselle väestölle määrätty yön ajaksi ulkonaliikkumiskielto.

Monet kaupungissa asuvista naisista, lapsista ja vanhuksista – nuoria miehihän siellä ei ollutkaan – olivat kolmen vuoden aikana ehtineet ystäväystyä suomalaisten kanssa. Näin oli tapahtunut varsinkin niiden osalta, jotka olivat olleet työssä suomalaisten laitoksissa.

He olivat nyt vaikean ratkaisun edessä: lähteäkö Suomeen, outoon maahan, vai jäädäkö odottamaan puna-armeijaa ja sen toimenpiteitä?

Väestö sai ratkaista asian itse, sitä ei painostettu. Useat lähitivät, mutta vielä useammat jäivät.

Katselin erään täyden junan

valmistautumista lähtöön kohti Suomea. Nuori kihlattu aunukselaisneito etsi istuinsijaa sitä saamatta. Auttamishaluinen asemapoliisi riensi avuksi ja toi hänelle laudanpätjän istuin-alustaksi penkkien väliin. Sattuipa niin, että tämä neito joutuikin suomalaisen upseerin kihlaaman soutjärveläisen vepsäläisneidon vierustoveriksi. Tästä syntyikin ystävyys, joka johti aikanaan sukulaissuhteeseen: lapset joutuivat keskenään avioon.

Erilaista hiippailua ja liikehdintää oli tässä hiljentyvässä kaupunkikuvassa havaittavissa. Jokunen sotilas poikkesi osittain tyhjentämättä jääneeseen varas-

toon vaihtamaan parempia kuteita. Muitakin pienempiä tarvikkevarastoja – eri yksiköiltä jääneitä – oli käytettävissä. Niitä pyrittiin jakamaan paikalliselle väestölle mahdollisuuksien mukaan – niin tutuille kuin tuntemattomillekin. Niin jakajilla kuin saajillakin oli varma tunne siitä, että pitkällisen sodan aiheuttamat elintarve- ja tarvikkepulat vain vaikeutuisivat isännän vaihtuessa.

Jatkuu sivulla 201

Neuvostoliiton historiankirjoitus on antanut ymmärtää, että suomalaiset tuhosivat Petroskoin kaupungin.

Tieto ei pidä paikkaansa.

Kaupungin hävittivät puna-armeijan joukko-osastot vetäytyessään sieltä syksyllä 1941.

Suomalaiset tuhosivat vain laitteet, joilla oli suoranaista sotilaallista merkitystä.

ARVO RINNE

OLIN palaamassa kotilomalta juhannuksen jälkeisenä ensimmäisenä arkipäivänä 1944. Äänislinnan opaselin ei tiennyt joukko-osastoni Pioneeripataljoona 13:n sijaintia, joten minut määrättiin toistaiseksi paikallisiin pioneerijoukkoihin – oli ilmoitauduttava ”Kuusisen palatsissa” pioneerikapteeni Eero Juhani Lausakselle.

Hän oli kovin kiireinen. Puhelin pärjisi jatkuvasti ja lähettejä juoksi edestakaisin. Lopulta

pääsin ilmoittautumaan.

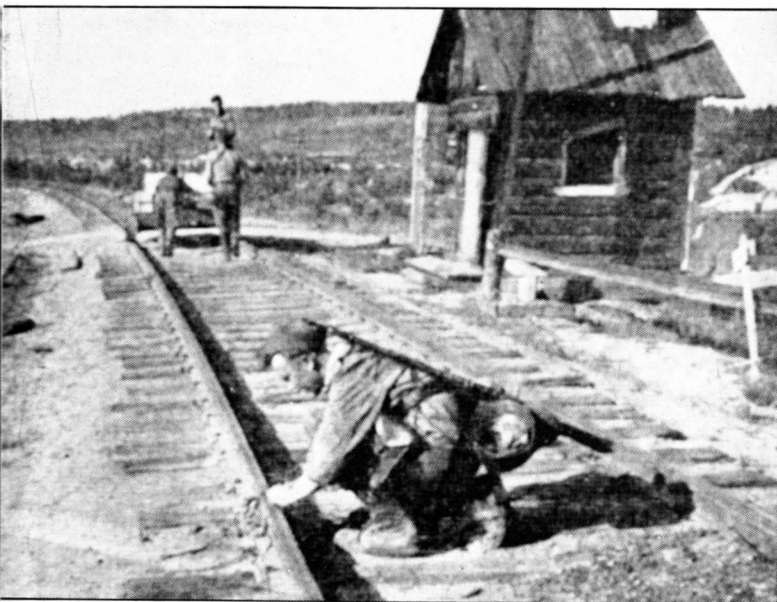
– Osattepas te olla ainakin sotilaallinen, sanoi kapteeni. – Minut on määrätty hoitamaan sotilaallisten kohteiden hävitys Äänislinnassa. Käytettävissä on yksi pioneerikomppania. Apua tarvitaan.

Sain majoittua Kuusisen palatsiin, missä luvattiin ruokakin.

Sitten Lausas sai puhelimitse käskyn ja antoi tehtävän suoraan minulle:

Emme hävi

Ratakisko katkeaa pikku paukulla

Aikasytyttimellä varustetun miinan voi aikauttaa räjähtämään vasta muutaman vuorokauden kuluttua

– Huomenna ryhdytään hävittämään sähkömuuntajia. Te voitte hoitaa sen homman. Sähkömiehet näyttävät paikat.

SÄHKÖT POIKKI

Seuraavana päivänä hain varastoilta räjähdysainetta ja tarvikkeita. Räjäyttelin kaupungin laitamilla olleet muuntajat pienillä panoksilla. Ne rikkoutuivat juuri sen verran että nesteet vuotivat ulos. Jokunen syttyi palamaan.

Sitten hommat jatkuivat: minut vietiin ”Tiltun mäelle” räjäyttämään radiomastot ja paikalleen jääneet Aunuksen radion laitteet.

Asetin räjähdyspanokset maston vajereiden kiinnityspi-lareihin. Pistin aikatulilangat palamaan ja juoksin erään rakennuksen taakse suojaan katselemaan, miten masto kaatua rojahti vajereiden katkettua.

Kun olin tuhonnut kaikki radioaseman laitteet oli jäljellä vielä pari kiloa trotyyliä. Miehet kertoivat, että heillä on radiomäen vierellä puronlahdek-keessa sauna, jonka myöskin voisi räjäyttää ilmaan.

– Mennään pamauttamaan se! innostui joku. – Ettei jäisi hyvä suomalaisten tekemä sauna ryssille . . .

Mentiin saunalle. Laitoin räjähdyspanoksen muuripadan alle saunan eteiseen ja kiinnitin siihen toista metriä pitkän tulilangan, joka palaisi parisen minuuttia. Minulla oli tulitikku-laatikko kädessä syyttämistä

varten, kun mieleeni juolahti vilkaista saunan puolellekin. Toiset odottelivat ulkona.

YLLÄTYS, YLLÄTYS!

Aukaisin saunan oven. Pieni ikkuna oli peitetty vaatteella ja huone oli hämärä. Huomasin kuitenkin heti, että lauteilla makasi mies.

Sotilaan vaistot heräsivät. Tempaisin selässäni olleen ladatun konepistoolin kainaloon ja karjaisin vaistomaisesti:

– Ruki verh!

Mies kohottautui istualleen.

Hän oli suomalaisessa sotilaspuvussa, kauluksessa luutnantin arvomerkit! Käsiään hän ei nostanut.

– Kädet ylös! karjaisin. – Mikäs helvetin mies te olette? Mitä te täällä teette?

Nyt kädet nousivat. Vastaukseksi ei kuitenkaan tullut sanaakaan.

– Kävelkää hitaasti ulos kädet ylhäällä! käskin.

Mies totteli.

– Täältä tulee yksi kaveri lisää, huusin ulkona odottaville. – Olkaahan varuillanne!

– Mitä pirua te oikein touhuate? tenttasimme miestä. – Miksi olette mennyt saunaan?

Vastaukseksi ei tullut sanaakaan. Mies oli kaikille outo eikä kuulunut radioporukkaan.

Toiset lähtivät viemään häntä mäelle ja minä pistin syytyslangan palamaan. Ehdin melkein mäelle ennen kuin saunan kappaleita alkoi lennellä ilmaan.

Myöhemmin kuulin, että mies oli tosiaankin suomalainen luutnantti, joka oli jo parin vuo-

den ajan välittänyt tietoja venäläisille. Hänen aikomuksenaan oli ollut odotella saunassa venäläisten tuloa ja heidän saavuttuaan ilmoittautua työnantajilleen.

VIHAISIA VANJOJA

Päivää ennen lähtöämme räjäyttelin sähkömuuntajat keski-kaupungilta.

Äänislinnan rautatieaseman lähellä, ratapihan toisella puolella oli venäläisten siviilivankien leiri. He katselivat synkein ilmein, kun kiipesin paalumuuntajaan ja asetin siihen räjähdyspanoksen. Mukanani olleet sähkömiehet häätelivät lähimmät vangit kauemmas, jotta kukaan ei olisi vahingoittunut.

Venäläiset näyttivät yhä hurjemmilta. Näytti, että paikalla ei enää ollut lainkaan vartijoita. Poistuimme työmme tehtyämme rivakasti.

Lähtöpäivän edellisenä yönä oli meikäläisten viivytysjoukkojen pääosa vetäytynyt kaupungin eteläpuolelta Suojärven tien suunnalle. Joukot irtautuivat asemistaan venäläisten huomaamatta. Päivän mittaan kaupungin läpi kulki miehistöä kuljettavia autoja.

Rautatieasemalla meitä oli vielä vajaa joukkue jalkaväkeä ja pari ryhmää pioneereja. Tehtävänäme oli räjäyttellä ratapihan vaihteet ja niiden siirtolaitteet sekä aseman lähellä oleva tiilinen vesitorni, joka oli jo valmiiksi panostettu.

Sitten kapteeni Lausaus totesi, että Äänisen rannassa oleva hävitettäväksi määrätty pumppu-

ttäneet ÄÄNISLINNAA

Äänislinna tykistön panoraamakuvassa 4. 11. 1941

Suojuoen sillan räjähdys onnistui venäläisiltä 1941 vain osittain

Noin parin kilometrin päässä räjäytimme vielä nopeasti pienen puron yli johtavan sillan. Kun räjähdysainetta oli yhä jäljellä, katkoimme sieltä täältä kiskoja trotyylinkappaleilla.

– Nyt jatketaan yhteen meidän Suojuoen sillan yli! käski Lausas lopuksi moottorivaunun kuljettajaa.

Ajettiin hyvää vauhtia. Py-sähdyttyämme sillan taakse saimme tehtäväksemme räjäyttää valmiiksi panostetun sillan, jossa oli kuulemma räjähdysai-

Tuli selvää jälkeä

Emme hävittäneet...

asema oli vielä panostamatta. Sain tehtäväkseni hoitaa asian pioneeriryhmän voimin.

Ajoimme autolla paikalle ja panostimme nopeasti aseman. Kukin mies teki yhden panoksen valitsemini paikkoihin. Tulilangat yritettiin tehdä yhtä pitkiksi, jotta panokset räjähtäisivät samaan aikaan. Kukin piti käskystäni sytyttää oma panoksensa ja sen jälkeen juosta auttoon, jolla nopeasti poistuisimme suojaan.

– Onko valmista? huusin.

Kaikki vastasivat.

– Sytyttäkää!

Sytytin oman panokseni ja menin ulos. Kaikki juoksivat ulos rakennuksesta suunnilleen samaan aikaan ja hyppäsivät auton lavalle. Laskin miehet, hyppäsin perässä ja kuljettaja ajoi pois täydellä vauhdilla. Noin puolen kilometrin päässä jäimme odottelemaan paukkua. Panokset räjähtivät melkein yhtäaikaan ja romua oli ilmassa runsaasti.

Saavuttuamme asemalle ryhdyimme räjäytteleeseen vaihteita.

Sitten alkoi korvissamme kuulua tuttuja ääniä: luodit vin-

gahtelivat ja naksahdeltivat ympärillä.

Meitä ammuttiin vankileiritä!

Vangit olivat löytäneet jostakin aseita ja ammuskelivat meitä kuitenkin osumatta. Mahdollisesti paikalla oli venäläinen partio tai paikallisia partisaaneja.

Teimme kuitenkin työmme loppuun eikä vahinkoja tullut.

KIIREINEN LÄHTÖ

– Valmistautukaa nopeaan lähtöön! meille ilmoitettiin. – Kaikki suomalaiset joukot ovat jo vetäytyneet ohi kaupungin.

Meitä varten oli asemalla moottorikiskobussi, johon kannoimme loput räjähdysaineet.

Vesitornin sähkösytytyskaapeli oli vedetty kiskoja varten noin puolen kilometrin päähän. Läksimme liikkeelle komeasti junalla ja pysähdyimme kaapelin pään kohdalle. Lausas käski kytkeä johtimien päät induktoriin ja laukaista saman tien.

Vesitorni sortui kuin korttitalo. Tiilenkappaleita lenteli melkein niskaamme. Räjäyttäjät jouksivat vaunuun ja jatkoimme matkaa.

Jäähvyäiset Petroskoissa. Suomalainen lotta Ruth Malin hyvästelee karjalaisen ystävänsä
SA-kuva

netta 3000 kiloa. Sähkösytytysjärjestelmä oli valmiina, laukaisupaikka noin kilometrin päässä sillasta pari metriä korkeiden halkopinojen suojassa.

Väännettiin kahvaa.

Kuului kuin ukkosen jyrähdyks silloin kun se iskee lähelle. Ilmaan nousi pilvi kiviä ja maata. Nyrkin kokoisia möykkyjä tippui vielä pinojen päällekin. Odottelimme matalana sateen loppumista.

Suojujen puinen maantiesilta oli sytytetty palamaan.

Me jatkoimme matkaamme maanteitse Vieljärven kautta Pitkärannan suuntaan.

ÄÄNISLINNA MUUTTUI PETROSKOIKSI

Edellä kerrottujen kohteiden lisäksi hävitettiin kaupungissa pari pientä sähkövoimalaitosta ja maantiesillat sekä lentoken-tän kiitoradat. Solomannin saha poltettiin, jotta puutavaraa ei olisi ollut käytettävissä siltoihin. Kaiken aikaa korostettiin, että vain sotilaalliset kohteet tuho-taan.

Poistuessamme kaupungista jäivät asukkaat vapaina koteihinsa. Kaupunki säästettiin tie-toisesti tuholta. Se jätettiin tais-telutta, jotta talot ja asukkaat eivät olisi kärsineet vaurioita.

Kuusisen palatsin keittiössä olin tutustunut joihinkin vepsä-läistyttöihin, jotka puhuivat melko mukavaa suomea. He keittelivät meille viimeisinä päi-vinä.

– Lähtekäähän työt mukaan Suomeen! kehotteli joku.

– Tänne meidän on jäätävä . . . , sanoi joku.

– Oma maa mansikka, muu maa mustikka, lisäsi toinen.

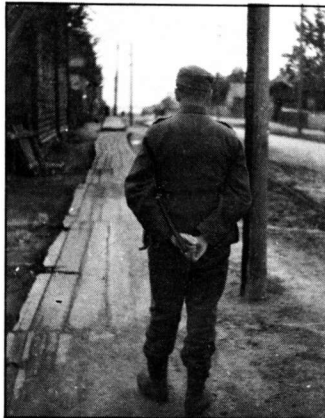
– Jääkää te suomalaiset tänne! sanoi kolmas. – Meillä on ollut hyvä olla suomalaisten kanssa, olisimme toivoneet teidän pysyvän Karjalassa . . . Onnea teille kotimatkallesi!

Silmiiään pyyhkien jäivät ty-töt katsomaan jälkeemme.

Kuusisen palatsi siivottiin siistiin kuntoon. Kaikki paikat puhdistettiin ja lattia pestiin. Kapteeni Lausas tekstasi lopuksi suurelle paperiarkille jäähy-väistervehdyksen: ”Heikot sor-tuu elon tiellä, mutta nämä po-jat vaan porskuttaa!” □

Poliisina Petroskoissa

Jatkoa sivulta 197

MITEN KÄY KARJALAISTEN?

Eräs pelko ja vaara oli ilmassa: Miten käy vapaasti asuville? Väestöhän oli jaettu kansallisiin ja ei-kansallisiin ryhmiin. Se oli johtanut suojatyöleirien perustamiseen.

Vaihtuvatko nyt suojatyöleirien asukkaat? Joutuvatko vapaasti asuneet karjalaiset nyt leireihin . . . ?

Tuli juhannusaatto ja juhannus, harmaana ja pilvisenä.

Eikä lippu liehunut.

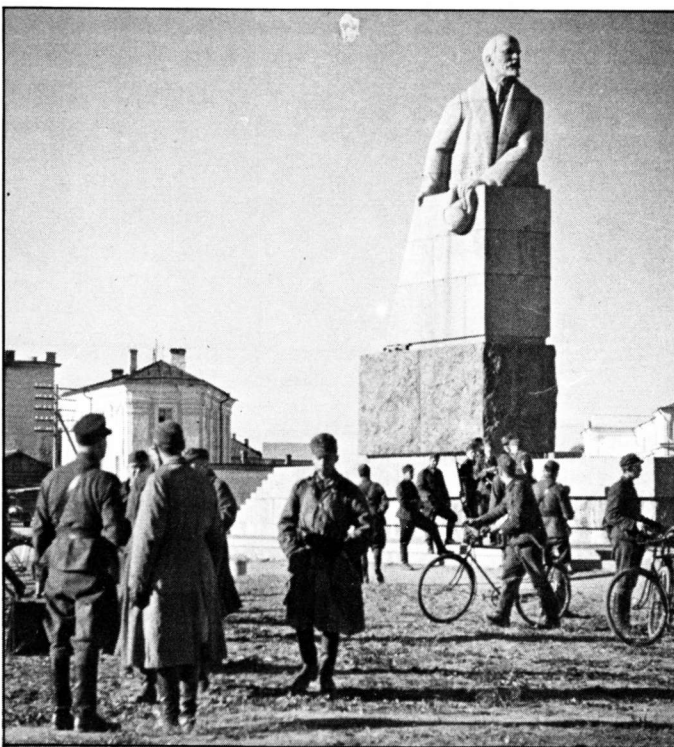
Levottomuus kasvoi. Havaittavissa oli yhä useammin, kuinka naisryhmiä kokoontui pihojen nurkkiin ja katujen kulmiin – tiiviissä ryhmässä, huoliaan toisilleen tulevasta purkaen.

Tuli vihdoinkin lähtöpäivä. Paikallisen sairaalan lääkäri- ja hoitohenkilökunta oli jo lähtenyt. Potilaiden sairaskertomukset ja tarkat hoito-ohjeet oli jätetty väestöön kuuluvan ylihoitajan vastuulle.

Huumylykin ehti jo pyöriä: kerrottiin jo nähdyin ihmisten pakenevan lähimetsiin lähestyvän puna-armeijan tieltä. Joku mainitsi kaupungissa jo nähdyin mainitun armeijan upseereita-kin – valvomassa ja tiedustel-massako?

Suojatyöleirien sotilasvartiot oli poistettu vartiopaikoiltaan kello 20.00. Äänislinnan poliisilaitoksen miehet oli komennettu tilalle. Poliiseille oli jaettu kiväärit ja polkupyörät. Kohta olisi heilläkin edessä pitkä perään-tymistaival.

Suomalaiset ovat saapuneet Petroskoihin. Kuvassa näkyvä Leninin patsas pantiin ehjänä varastoon ja on nyt jälleen paikallaan
SA-kuva

Sitten tulivat ja lähtivät viimeiset sotilaat.

Ilta-auringon valaistessa Karl Marxin katua lähenei sitä pitkin reipasta vauhtia taisteluyksikkö luutnantti Kiven komennossa. Se tuli Syvärin suunnalta ja suuntautui kaupungin keskusta-nan.

Joukko pysähtyi tauolle alue-esikunnan nurkalle. Se oli reipasta ja kurinalaista väkeä – hyväkuntoisen näköisiä poikia hikikarpalot otsallaan, liikaa lihaa ei ollut kenenkään harteilla. Rasi-tuksen merkit olivat nähtävissä jokaisen kasvoilla.

Tauon aikana porukalle tarjottiin lähtömalja – raikasta vet-tä läheisestä kaivosta.

Luutnantti Kivi osoittautui helsinkiläiseksi kasvinkumppanikseni. Hän kyseli tietä kau-pungin pohjoispuoliseen maas-toon, minne hänen oli käsketty ryhmittä viivytyksensä. Opastuksen saatuaan hän johti joukkonsa yli hallintoaukean ja edelleen Toukokuun ensimmäisen päivän viertotietä ulos kau-pungista.

Sotilaiden mentyä tuntui hii-kan orvolta . . .

VIIMEINEN JUNA SUOMEEN

Kello 22.00 teki viimeinen juna lähtöä kohti kotimaata.

Sen mentyä läksivät vartio-tehtävistä irtautuneet poliisi-miehetkin pyöriillään vetäyty-mään pitkin viertotietä.

Ajettiin pitkänä letkana. Sinne jäivät tutuiksi tulleet lankku-käytävät ja kadun varrella nö-köttävät kallellaan olevat tönöt.

Meidän jälkeemme tulivat vielä pioneerit panostaen silta-rummut.

Tunnelma oli omituinen: useissa ikkunoissa oli vilkuttavia asukkaita. Muutamat huutelivat vielä perään onnentoivotuk-siaan.

Hyvin oli tultu paikallisten asukkaiden kanssa toimeen – ystävällisiä he olivat olleet tul-lessamme ja olivat sitä vielä lähtiessämmekin – kaikesta huoli-matta.

Äänislinna lakkasi olemasta sinä yönä.

Aamupuoleen tunkeutui pu-na-armeija Petroskoihin. □

Jalkaväenkenraali

Karl Weisenberger oli ystäväni

BORIS SAARMAA

Taisteltuaan talvisodassa 3. Prikaatin riveissä Karjalan kannaksella kirjoittaja joutui jatkosodassa yhteysupseeriksi saksalaisiin joukkoihin. Saksalaisten upseerien joukoissa oli monenlaista miestä. Hekin olivat tavallisia ihmisiä hyvine ja huonoine puolineen. Eräs saksalaisten komentajista jäi erityisesti kirjoittajan mieleen suurena ihmisenä.

ILMOITTAUTUESSANI kesäkuussa 1941 jääkärieversti Willamolle Rovaniemellä Yhteysesikunta Roissa määrättiin minut yhteysupseeriksi Sallan rintamalle saksalaisen XXXVI Vuoristoarmeijakunnan esikuntaan. Tehtäviini kuului toimia tulkkina, kouluttaa saksalaisia yksiköitä erämaasotaan sekä toimia tarvittaessa saksalais-suomalaisten kaukopartioiden johtajana. Minun tuli myös raportoida havainnoistani Sallan rintamalla Yhteysesikunta Roille.

TUNNETTUJA HERROJA

Sotavuosien aikana tutustuin läheisesti moniin saksalaisiin johtaviin upseereihin sekä Rovaniemellä että varsinkin Sallan rintamalla. Heistä mainittakoon muutamia: Ratsuväenkenraali Feige, ye-eversti kreivi Dohna von Schlobitten, ye-majuri parooni Freytag, jalkaväenkenraali Karl Weisenberger, ye-eversti, myöhemmin kenraali Hermann

Jalkaväenkenraali Karl Weisenberger ja kirjoittaja olivat molemmat Heinrich Heinen ihailijoita

Hölter, ye-eversti Fritz Übelhack, legendaarinen eversti Schack, ”viimeinen preussilainen”, kenraalimajuri Rübel, ye-eversti Roschman sekä kenraalilieverstit Eduard Dietl ja Lotnar Rendulic.

Näin tulin toiminneeksi yli kolmen vuoden aikana pääasiallisesti Sallan rintamalla, joskin lyhyempiä jaksoja myös Yhteysesikunta Roissa sissitoimiston päällikkönä ja kerran jopa viransijaisena esikuntapäällikön tehtävissä, joita koko jatkosodan ajan ansiokkaasti hoiti majuri Väänänen. Joskus piti päästä lomailemaankin.

”AIKA EI OLE KYPSÄ”

Tästä johtuu, että olen mielenkiinnolla tutustunut kirjoihin, joissa on käsitelty jatkosodan tapahtumia Lapissa. Kirjoittajista mainittakoon tärkeimmät: Sampo Ahto, Hermann Hölter, Uula Aapa (Väänänen), Franz Schreiber, Wolf H. Halsti ja A. Ruppert.

Luettuani aikoinaan Halstin ja Ahdon kirjat huomasin niissä useita puutteita, epätarkkuuksia ja poisjättämisä. Saatuaani aikoinaan kenraali Hölteriltä hänen kirjansa ”Armee in der

Kenraalimajuri Hermann Hölter, 20. Vuoristoarmeijan esikuntapäällikkö, jonka työhuoneen seinällä Saksassa on ainoana koristeena Suomen lippu

Arktis” kävin hänen kodissaan Länsi-Saksassa tiedustelemassa, miksi hänkin kirjassaan vaikeene eräistä mielestäni historiallisesti tärkeistä tapahtumista Lapin sodan aikana.

Kysymykseeni vastasi Hermann Hölter:

– Aika ei vielä ole kypsä!

Hölter oli rakennuttanut kotinsa kellarikerrokseen bunkkerin – samanlaisen kuin hänellä oli ollut Alakurtilla – ja hänen kotibunkkerinsa seinällä oli vain yksi koristus – Suomen lippu.

Ehkä Halsti ja Ahto vaikenevat samasta syystä kuin Hölter. Ehkä tähän on toistaiseksi vain tyydyttävä.

Kenraalieversti Eduard Dietl oli hyvin suosittu komentaja sekä saksalaisten että suomalaisten keskuudessa. Jouduin muutamia kertoja toimimaan tulkkina hänen puhuessaan suomalaisille sotilaille.

Mikään suuri sotapäällikkö hän tuskin lienee ollut. Pidimme häntä Sallassa pikemminkin ”kansankiihoittajana” – ja hyvänä sellaisena!

Hermann Hölter oli verrattuna muihin Lapin saksalaisen armeijan esikuntapäällikköihin lahjakkuudessaan ylivoimainen ja päätöksissään kova kuin ti-

mantti. Hänen liikuttava kiintymyksensä suomalaiseen Lapin jatkään oli kaikkien suomalaisten tiedossa.

KENRAALI JA POROISÄNTÄ OLIVAT YSTÄVIÄ

Sallan rintaman komentava kenraali vuosina 1943–44 oli jalkaväenkenraali Karl Weisenberger. Hän toimi Alakurtilla XXXVI Armeijakunnan komentajana.

Weisenbergerkin ihaili suuresti suomalaisia sotilaitaan. Jouduin usein hänen tulkkinaankin liikkumaan suomalaisten joukkojen keskuudessa, jolloin hänen autonsa oli aina täynnä lahjoja suomalaisia varten: tupakkaa, juotavaa, makeisia ja ruoka-annoksiakin. Hänen suurin suosikkinsa oli Savukosken poroisäntä Matti Hihnavaara, joka palveli Savukosken kenttävartiosta. Hänen erityinen suosionsa kohdistui myös tarunomaisen suomalaisen majurin Leo Wetterstrandin rajajääkäripataljoonaan sekä suomalaisiin sotilaskoteihin.

Weisenbergerin aloitteesta kerättiin Sallan armeijakunnassa myös varoja Sallan kirkonky-

län jälleenrakentamiseksi. Myös Sallan hautausmaat sankarihautoineen kunnostettiin hänen aikanaan.

Suomalaiset kutsuivat häntä ”Joulupukiksi”. Hän lienee ollut enemmän tiedemies kuin sotilas.

Weisenberger ei ollut omien suosiossa. Saksalaiset moittivat häntä liiallisesta suomalaisten joukkojen suosimisesta.

Kun maamme ryhtyi irrottautumaan sodasta ja ajamaan saksalaisia pois Lapista tuli myös ”Joulupukille” pikälähtö. Hänet siirrettiin Itävaltaan johtamaan Wienin puolustustaisteluja.

Weisenbergerin lähtiessä en päässyt häntä hyvästelemään, koska siihen aikaan toimin salaisen sissitukikohdan päällikkönä Kemijoen latvoilla. Tunsin jo Sallassa sympatiaa tätä vanhenevaa kenraalia kohtaan. Tunne on ilmeisesti ollut molemminpuolinen, kuten seuraava tapahetumasarja aikoinaan osoitti.

HEINEN RUNOJA RAKOVALKEALLA

Minulla oli sodan aikana tapana pitää karttalaukussani kaukopartioiretkillä maailmankuulun saksalais-juutalaisen runoilijan *Heinrich Heinen* runokokoelmaa *Buch der Lieder* – Laulujen kirja. Luonnollisesti olin joskus lukenut sanomalehdistä, että *Heinrich Heinen* runot oli *Göbbelsin* toimesta julkisesti poltettu berliiniläisellä torilla, mutta katsoin, että asia ei voinut koskea suomalaista upseeria. Niinpä usein partioiretkillä luin *Heinen* runoja rakovalkean valossa. Runot olin saanut jo vuonna 1941 kihlatultani syntymäpäivälahjaksi. Saksalaisten vuoristojäkäreiden joskus kysyessä mitä minä luen vastasin tavallisesti:

– *Heinen* runoja!

Ilmeisesti joku kaukopartiooni kuuluvista vuoristojäkäreistä oli kotiin Saksaan kirjoittaessaan maininnut, että heillä on ollut peräti kummallinen suomalainen partionjohtaja: lepotaukojen aikana se lukee *Heinrich Heinen* runoja!

Vuoden 1943 syksyllä oli saksalaisen kenttäpostin tarkkailija avannut tällaisen Sallasta kirjoi-

tetun vuoristojäkäarin kirjeen ja nostanut siitä suuren hälinän. Niinpä syyskuun lopussa 1943 ilmestyi bunkkeriini Alakurtissa yliluutnantti *Otto Blank* ilmoittanut, että minun on heti poistettava karttalaukustani *Heinrich Heinen* runokirja, joka on kansallissosialistisessa Saksassa kielletty teos. Ellen sitä tekisi siirrettäisiin minut välittömästi seuraavana päivänä pois Lapista saksalaisten sotatoimialueelta!

Vastasin, että suomalaisena upseerina saan pitää karttalaukussani mitä haluan ja myös lu-

kea aivan mitä haluan. Ilmoitin lopuksi olevani valmis lähtemään Alakurtista seuraavana päivänä.

RUNOJA ERIKOISLUVALLA

Illalla päätin kuitenkin lähteä ruokailuparakkiiin juomaan ilta-teu. Kun kenraalipöydässä istuva *Weisenberger* oli juonut teensä asteli hän yllättäen pöytäni, jolloin keskustelu parakissa hiljeni.

– Voitteko tulla viidentoista minuutin kuluttua puheilleni

↑ **Kenraalileversti Nicolas von Falkenhorst** (keskellä), AOK Norwegenin komentaja, suomalaisten parissa. Äärimmäisenä vasemmalla eversti **Ravila** ja äärimmäisenä oikealla kenraalimajuri **Laatikainen**

↗ **Kenraalileversti Eduard Dietl** oli Suomessa melkein kuin oma mies. Oikealla eversti **Oiva Willamo**, Yhteysesikunta Roin päällikkö

← **Kenraalileversti Lothar Rendulic**, 20. Vuoristoarmeijan viimeinen komentaja Suomessa

bunkkeriini? hän lausui.

– Kyllä, herra kenraali!

Mennessäni ilmoittautumaan hänen maanalaiseen korsiunsa Tuntsajoen äyräällä kenraali oli jo oven suussa odottamassa.

– Olen kuullut, että kapteeni ei halua luopua *Heinen* runoista sekä että olette sen vuoksi valmis lähtemään Alakurtilta huomispäivänä. Pitääkö se paikkansa?

– Asia on juuri niin, herra kenraali.

Syntyi pitkä hiljaisuus. Sitten vanheneva kenraali julisti päätöksensä, jota en koskaan unohda:

– Kapitän Saarmaa! Niin kauan kuin minä toimin Sallan rintaman komentavana kenraalina teillä on virallinen lupa pitää *Heinrich Heinen* runokokoelmaa karttalaukussanne.

Saatte myös lukea sitä missä tahansa ja milloin vain haluatte.

Kenraali piti jälleen tauon ja jatkoi:

– Myös minun mielirunoilijani on Heinrich Heine!

Sitten tapahtui jotakin vielä merkillisempää: kenraali otti kirjoituspöytänsä laatikosta Heinen tunnetuimman runokoelman *Buch der Lieder*. Aivan mykäksi jäin, kun hän avasi kirjan ja luki sieltä runon numero 61 nimeltään *Lyrisches Intermezzo*:

*"Keskiyö oli kylmä ja mykkä;
Minä kuljin eksyksissä metsässä valittaen.
Minä ravistelin hereille nukkuvat puut,
jotka säälien nyökyttivät latvojaan."*

Kumarsin, kiitin, suljin oven ja poistuin kyyneleet silmissä.

Kenraali Weisenbergerin lukema runo oli myös minun mielirunoni.

SURKEA LOPPU

Sodan jälkeen sain Karl Weisenbergerilta kirjeen. Hänet oli Nürnbergissä tuomittu "sodan pitkittäjänä" menettämään se-

kä eläkkeensä että myös sotilasarvonsa. Hän oli joukkoineen Itävallassa pyrkinyt suojaamaan niitä itävaltalaisia, jotka Saksan antautumisenkin jälkeen suurin joukoin pakenevat puna-armeijan tieltä kohti länttä antautuakseen eteneville ranskalaisille joukoille.

Lähetin Weisenbergerille Müncheniin muutamia ruokapaketteja, koska hän kirjeessään ilmoitti kärsivänsä nälkää. Hän elätti itseään siivoamalla öisin erästä kirjapainoa. Hänen vaimonsa jäi sodan päättyessä venäläisten miehitysvyöhykkeelle ja edelleen DDR:ään, missä hän elätti itseään myymällä hedelmiä Leipzigin torilla. Aviopuolisot eivät sodan jälkeen saaneet tavata toisiaan.

Toivon vielä joskus pääseväni Müncheniin etsimään Karl Weisenbergerin hautaa – jotta sen äärellä vielä kerran saisin lukea hänen mielirunonsa:

*"Die Mitternacht war kalt und stumm;
Ich irrte klagend im Walde herum.
Ich habe die Bäum' aus dem Schlaf gerüttelt,
Sie haben mitleidig die Köpfe geschüttelt."*

ALKU AINA HANKALA

Suomalaiset papit toimivat asemasodan vuosina Itä-Karjalassa suurella innolla palauttaakseen paikallisen väestön kirkon yhteyteen. Kerran nuori sotilaspastori piti karjalaiskylässä hartaustilaisuutta suomeksi ikään tyneen paikallisen asukkaana kääntäessä tekstiä venäjäksi suomen kieltä taitamattomille.

– Apostoli Pietari sanoo, aloitti pastori.

– Apostel Leningrad govarit, käänsi tulkki.

Pastori totesi, että saarnatekstiä oli ilmeisesti tulkittava paljon yksinkertaisemmin.

JÄMERÄ- PARTAISEN KOSTO

Teekkarit kokosivat ilmoituksia Äpy-lehteen. Kun Matkaravinto kieltäytyi yhteistoiminnasta pistivät toimittajat lehteen seuraavan maksuttoman ilmoituksen:

**MATKALLA
MAISTUU HUO-
NOMPIKIN RUOKA!**

Aake Pesonen, Helsinki

POLIITTINEN HAAKSIRIKKO

Olipa kansanedustajia kerran veneretkellä. Tuli myrsky ja kaikki joutuivat veden varaan. Herrat lähtivät yrittämään rantaan – kukin kykyjensä ja edellytystensä mukaan.

Ensimmäisenä hukui kommunisti, joka piti suutaan jatkuvasti auki.

Seuraavana menehtyi kristillinen, joka yritti kävellä vetten päällä.

Kokoomuslainen keskittyi lompakkonsa pitämiseen veden pinnalla ja unohti uida.

Seuraavaksi upposi kepulainen, jonka mielestä valtion olisi pitänyt pitää hänet pinnalla.

Vain demari räpiköi innokkaasti rantaa kohti. Silloin läheisen tehtaan pilli vihelsi työajan päättyneeksi, jolloin demarikin lopetti uimisen ja hukkui.

Ilpo Lehtinen, Kuusankoski

SELVÄÄ SUOMEA

— Mikä on ammatinne, alovak Kivinen?

— Mineralogi, herrä vääpeli.

— Puhukaa suomea! Se on kivennäis-vesitehtailija.

Ilpo Lehtinen, Kuusankoski

OSTETAAN SOTILASASEITA
ja niiden osia. Erityisesti
pistoolit kiinnostavat.
Puh. 958-14 772, iltaisin ja
viikonloppuna.

← Viipurin lääninhallituksen henkilökunta saapuu Kotkasta Viipuriin 31. 5. 1943. Asemalla lauloivat poliisikuoro

→ "Niin tul kii-re..." Räisälä jää kesällä 1944

JENNY KOKKO

Autoimme PAKOLAISIA Viipurissa

Jatkosodan vuosina viipurilaiset rakensivat uusin toivein rakasta kotikaupunkiaan raunioista. Sitten tuli järkyttävä kesäkuu vuonna 1944.

Kaikki romahti.

Sisukkaimmat eivät kuitenkaan jääneet murehtimaan omaa kohtaloaan vaan kykenivät auttamaan muitakin.

Viipurin viimeisen poliisimestarin puoliso kertoo.

MA AHERRATAR *Manner* soitti:

– Tulkaa heti luokseni, on tärkeä tehtävä! Te kun osaatte organisoida...

Puolijuoksua kiirehdin paikalle. Sain käteeni Punaisen ristin valtakirjan ja käsivarsinauhan sekä ohjeen:

– Määrään teidät hankintapäälliköksi. On ryhdyttävä kiireisesti auttamaan Viipurin kautta evakuoitavia Kannaksen asukkaita.

– Onko teillä luettelo tehtävään määrättyistä? kysyin.

– Ei aavistustakaan! Saatte aivan vapaat kädet.

Lähtiessäni sain vielä tiedon,

että talonmiehellä on 200 Ruotsista saatua lääkelaukkua.

Siinä kaikki!

ENSIMMÄINEN JUNA

Mietteissäni läksin kotia kohti. Annettiin ilmahälytys ja taivaalta kuului pommikoneiden jylinää. Kiiruhdin pommisuojaan etsimään lapsiani.

Mieheni oli vihainen ottaessani yhteyden häneen.

– Mikset kieltäytynyt? hän tiukkasi. – Sinunhan on huolehdittava lapsista!

Lopulta hän ymmärsi ja lupasi käyttööni henkilöauton ja kuljettaja *Hirvosen*. Läksimme ot-

tamaan selvää milloin juna tulisi. Monen kyselyn jälkeen sain selville, että ensimmäinen juna oli jo tullut ja seiso Maaskolan ratapihalla.

Lopulta sain miehen oppaaksi. Ajoimme ratapihalle.

Auto piti jättää. Läksimme yhdessä Hirvosen kanssa harppomaan yli kuoppien, katkenneiden ratakiskojen ja pommin-sirpaleiden ryteikön.

Vihdoin pääsimme viimeisen sivuraiteen luo. Siellä seiso neljä tavaravaunua ilman veturia. Ovien edessä seisokeli muutamia neuvottoman näköisiä naisia. Kaikkialta kuului lasten itkua.

Kurkistin sisälle ensimmäiseen vaunuun.

Sydäntä kouristi.

Vaunun paljas lattia oli täynnä vieri vieressä istuvia vanhuk-
sia, äitejä ja lapsia – säikähtynein, aroin katsein. Vanhusten kasvot olivat väsymyksestä ja epätoivosta harmaita, kyynelten vaottamia. Naisten ilmeet olivat alistuneita, epätoivoisia.

– Vettä! Tuokaa meille vettä!

Sävähdin toimintaan. Keskel-
tä laajaa ratapihaa löytyi lopulta asemamiesten koppi, missä oli vesijohto.

– Onko teillä astioita? Tuomme vettä . . .

Löytyi kippoja. Juosten kan-

noimme niillä vettä vaunuihin, kolmantena ”lainaamani” asemamies.

Lopulta saimme kaikki juotettua. Oli aika ryhtyä ”organisoimaan”.

KAIKKEA PUUTTUU

Olin ottanut mukaani vihon ja ryhdyin kyselemään pahimpia puutteita.

– Kaikkea puuttuu!

Vastaus oli yksiselitteinen.

Oli vain nälkää ja kurjuutta.

– Yrittäkää kestää täällä, me-
nen hankkimaan teille ruokaa, lupasin. – Tulemme takaisin

niin pian kuin voimme. Jos tulee hälytys, menkää vaunuihin piiloon ja pankaa ovet kiinni!

Molemmat miehet päivittelivät urakkaani. Itsestäni se tuntui ylivoimaiselta . . .

Epätoivolle ei kuitenkaan saanut antaa sijaa!

Mikään asia ei ollut kohdallaan. Evakkoraukat olivat aivan vailla huoltoa. Minullakaan ei ollut asiasta vähäisintäkään kokemusta – oli vain improvisoitava.

Ensimmäiseksi oli jostakin saatava ruokaa!

Ajoimme sotilashallintopiiriin, jonka päällikkönä mieheni *Eemil* toimi. Selvitin hänelle

Autoimme pakolaisia

hivittävän tilanteen. Sain käyttööni kuorma-auton ja kaksi reipasta nuorta miestä.

Mistä saisin ruokaa?!

Tartuin puhelimeen ja soitin Pyöreän Tornin emäntälotalle. Hän tajusi heti tilanteen ja lupasi keittää hernekeittoa aikuisille ja velliä lapsille.

– Luojan kiitos!

Kivi putosi sydämeltäni!

– Onko teillä mahdollisuuksia järjestää jatkuvasti päivittäin ruokaa ratapihalle? tiukkasin.

– Pakkohan se on . . . Jonkunhan ne raukat on ruokittava . . .

Sitten piti saada ruokailuvälineitä ja muita varusteita.

Soitin SOK:n ja OTK:n johtajille:

– Tarvitsen varastoista paljon tavaraa – ja nopeasti!

Kaikki järjestyi heti. Keskon johtaja kirjoitti valtakirjan kadulla tupakkalaatikon kanteen!

Ruoan valmistumista odotellessa läksimme täydentämään varastoja. Kiertelin hyllyjä ja sotapojat kantoivat tavaraa autoon – sideharsoja, pulloja, huopia, paperipatjoja, vesiämpäreitä – ja lasten puuleluja, yöastioita, tyynejä, tutteja, lasten vaatteita . . .

Mitä vielä?

Saippuaa, tietenkin! Ja kyntilöitä pimeisiin vaunuihin.

VIHDOINKIN RUOKAA

Ajoimme täyttä vauhtia Pyöreään Torniin, jossa lotat jo odottivat. Heillä oli valmiina tonkallinen hernekeittoa, puuroa, vauvojen velliä, näkkileipää ja vettä.

Siunatut lotat!

Sitten vain kiireellä ratapihalle! Hyppäsimme ulos autosta ja ryhdyimme purkamaan tavaroita.

Hälytys!

Ilman täytti jälleen sireenien ulvonta.

– Voi – ei nyt! Ei juuri nyt . . .

Rukoilin hiljaa mielessäni.

Eivät tulleet päälle.

Ilo siivitti meidän auttajien jalat. Juoksumme auton tyhjäksi. Kannoimme ruokaa, tavaraa ja vettä romukasojen ohi, laatikon toisensa jälkeen.

Jakelu kävi nopeasti. Kaikki saivat kipponsa syötävää. Vauvat tyhjenivät. Ihmiset tungeskelivat ratapihalla rojujen seas-
sa.

Suurin ilo syntyi ”huvituteista”! Vauvat vaikenivat saatuaan suuhunsa turvallisen tuntuisen tutin.

– Kyl sie oot hyvä tyttö ko sie meitä autat, sanoi mummo hiljaa.

Minua aivan hävetti. Joku kävi kädestäkin kiittämässä – ja

↑ Viipurissa palaa! Evakkotaivalta viitoittivat vihollisen pommikoneiden tuhot. Moni menetti henkensä menetettyään ensin kotinsa
SA-kuva

→ Huomattava määrä Kannaksen väkeä evakuoitiin vesitse proomuilla. Säälittäväntä väkeä olivat vanhukset ja lapset

← Kaitjärven asemalla kesäkuussa 1944. Ilmeet ovat vakavat – jääköhän koti viimeistä kertaa . . . ?

mummot niiaivilivat.

– Eiks tää mittää maksa? kysyi joku.

Lopuksi kuljin vaunusta toiseen. Yritin keskustella ihmisten kanssa ja rauhoittaa heitä. Mummot itkivät:

– Iha pakko miu ol jättää miu kottiin . . .

Eräs nuori äiti istui tuomallani paperipatjalla. Vauva nukkui hänen sylissään massu täynnä velliiä, tutti suussa.

– Meijä kohal se ol sillee, et myö viel nukuttii. Sotilaat tullit huutamaa, jot viholline on jo rannas. Nii tul kiire . . . Niilt sijolt vaa lähetti juoksemaa karuu . . .

Ääni petti. Epätoivo ja väsymys saivat yliotteen.

Kehottelin kaikkia yrittämään nukkua ja ajoin kotiin, jossa lapset odottivat.

POMMEJA JA PAKOKAUHUA

Kotona olivat tyttäret ryhtyneet tomerasti taloustöihin. Minulla olikin muuta puuhaa: oli kerättävä kaupungilta lisää tavaraa ja ennen kaikkea hankittava sisältö niihin kahteensataan lääkelaukkuun. Kaikki järjestyikin yhteistyössä tuttavien liikemiesten ja lääkärin kanssa.

Yöllä tuli taas ilmahälytys. Tykistötulen jylinä oli jälleen siirtynyt lähemmäs.

Aamulla sain kuulla, että ratapihaa oli jälleen pommitettu. Ajoimme sinne suorinta tietä ja juoksimme vaunujen luo.

Ihmisten pelko ja kauhu hiipoi hysteriaa. Kaikkialta kuului itkua ja valitusta.

– Onko joku loukkaantunut? tiedustelin.

Ei ollut.

– Jos ne vaikka ossuu meihil! itki nuori äiti sylissään kaksi pienokaista. – Mitä jos ne ossuu . . .

Yritimme parhaamme mukaan rauhoittaa ihmisparkoja, kannoimme vettä ja autoimme heitä siistiytymään. Ihmiset jotenkin havahtuivat toimintaan yön kauhujen jälkeen.

Pyöreästä Tornista saimme jälleen ruokaa. Sillä oli pakolaisiin virkistävä ja rauhoittava vaikutus.

Olimme juuri koonneet tyhjästä astiat kun tuli jälleen ilmahälytys. Oli kammottavaa olla piilossa pimeässä tavaravaunussa raskaiden koneiden jylistessä ylitse ja pommien viheltäessä hirvittäväällä äänellä.

Ihmiset huusivat, itkivät ja rukoilivat. Pommit ryskyivät jo ratapihan toisessa päässä ja ilmanpaine ravisteli vaunuja. Aloin ymmärtää näiden ihmisparkojen tunteita.

Hälytys meni ohi ja työ jatkui. Olin saanut kokoon jonkin verran vaatetavaraa ja jakelin sitä vaunuihin. Kiitollisuus oli rajatonta.

Pojat löysivät läheltä varastoksi sopivan tyhjän vajan. Si-

Autoimme pakolaisia

Viipuri oli vaikea paikka

vosimme sen käyttöömmä. Siihen oli hyvä koota tavaraa.

INNOKKAITA ROUVIA

Lääkelaukkujen kanssa oli kova työ. Niihin piti saada muun muassa siderullia, jotka piti valmistaa kangaspakoista.

Sain organisoitua työhön kahdeksan rouvaa, jotka sattuvat vielä olemaan kaupungissa. He tulivat asema-alueelle innokkaina auttamaan.

Rouvat kävivätkin tarmokkaasti työhön.

Ja sitten tuli jälleen hälytys.

Melkein samalla hetkellä olivat koneet ratapihan päällä.

Heittäydyin maahan ratapenkan suojaan. Sydän kylmänä seurasin pommien putoamista – miten kävisi kahdeksan talkoolaiseni . . . ?

Tajusin tehneeni hölmöyden tuodessani rouvat ratapihan äärelle. Kuulin kauhukseni, kuinka ikkunat lensivät sisään rakennuksesta, jossa apulaiseni työskentelivät – kuinkahan monta ruumista sieltä löytäisin?

Pommitus päättyi. Ei ainuttakaan osumaa enempää apulaisiini kuin evakkoihinkaan! Ihmeellinen onni oli mukanaamme – tai taivaan varjelus.

Syöksyin rouvien työpaikalle. He olivat järkyttyneitä, mutta

kukaan ei ollut haavoittunut edes lasinsirpaleista.

Ravistelimme lasinsirut pois siteistä. Pojat olivat vaunuilla rauhoittamassa ihmisiä.

Rouvat läksivät luvaten tulla uudelleen. Siihen se apu kuitenkin jäi. Parin päivän kuluttua ei kukaan näistä rouvista enää ollut Viipurissa.

Junia tuli jatkuvasti ratapihalle. Toiset seisoivat pitempään, toiset pääsivät nopeammin lähtemään. Rautatieviranomaiset eivät kyenneet sanomaan juuri mitään evakkojen aikatauluista. Saapuvilla sotilasjunilla ammuskuormineen oli etuoikeus ja muiden oli

odotettava.

Ei siis auttanut muu kuin päivystää jatkuvasti.

Aina pommituksen jälkeen oli vaunuihin jaettava rauhoittavia lääkkeitä ja sidottava pikku kolhuja. Varsinkin vanhukset menettivät helposti hermojensa hallinnan – eikä ihme. Sydänkohtaukset olivat tavallisia ja yritin niitäkin lääkittää parhaani mukaan. Vaikka oli kesä, vapisivat monet kuin pakkasen kourissa ja tarvitsivat huopia peitokseen.

HERMOT TIUKALLA

Ajoimme kerran jälleen pitkin Kannaksenkatua, kun sireenit

Maaherra Manner ja Viipurin Sotilashallintopiirin päällikkö kapteeni Eemil Kokko

soivat. Nuori kuljettaja pysäytti auton ja pyrki pommisuojaan.

– Antaa mennä vain eteenpäin! tiukkasin. – Ei meillä ole aikaa odottaa – eikä koneita näy eikä kuulu.

Pojasta ei ollut ajajaksi. Vanhempi mies siirtyi rattiin ja jatkimme matkaa.

Ratapihalla nuorempi sotilas tuli aivan kalpeaksi. Huomasin hänen vapisevan ja hikoilevan ankarasti, vaikka oli kylmä sää.

Muonitimme vaunut. Ruoka ja lääkkeet rauhoittivat jälleen pelokkaita pakolaisia.

– Milloin pääsemme jatkaamaan matkaa?

Se kysymys esitettiin jokaisesta vaunusta.

Kukaan ei tiennyt.

Ajoimme paluumatkalla Kollinkoinmäen kautta. Vallinrinteen kohdalla puhkesi autosta rengas.

Hälytys!

Nuorempi kuljettaja juoksi kyyryasenossa kohti lähintä kellaria. Löysimme hänet sieltä kaperneena pieneksi myrkyksi sikiöasentoon, hikisenä ja vapisevana. Sain hänet hiukan rauhoittumaan lääkkeillä.

Ajoin mieheni toimistoon.

Hän lupasi uuden miehen hermonsä menettäneen tilalle, jonka vein sairaalaan.

– Pääsette koti-Suomeen eikä siellä ole niin paljon hälytyksiä, lohdutin potilasta.

Silloin tämä kietoi äkkiä käntensä ympärilleni, hymyili onnellisena ja sanoi:

– Äiti! Tiesin, että tulet minua hakemaan!

Itketti. Tohtori *Jorma Sajaniemi* kietoi käntensä pojan hartioiden ympäri ja puheli hänelle hiljaa ja rauhoittavasti – kuin lapselle.

En uskaltanut kertoa miehelleni enempää kuin perheystävällemme *Jorma Sajaniemelle* kukaan, että reippauteni johtui ilmeisesti Pervitin-tableteista, joita olin salaa syönyt. Olin saanut niitä eräältä nuorelta lääkäriltä valitettua väsymystä.

MONENLAISTA HÄTÄÄ

Aamulla sain uuden apulaisen, jota homma ei ollenkaan näyttännyt miellyttävän – naisen komennossa! Panin hänet kuriin vääpelin ottein.

Ajaessamme pitkin Linnan-

katua tuli luokseni tuttava kangaskauppias:

– Etkö voisi viedä vaikka vain yhden kangaskuorman ulos kaupungista? Maksaisin melkein mitä tahansa . . .

– Enhän minä nyt sellaista voi tehdä! kimpaannuin. – Tämä on Punaisen ristin auto ja tarkoitettu pakolaisten huoltoon.

Kauppias ei antanut periksi vaan nosti yhä tarjoustaan. Pääsin hänestä eroon vasta kun jälleen tuli hälytys.

Oli monia muitakin vastaavia yrittäjiä. Ymmärsin tietenkin heitä, mutta samalla harmitti – onko tuo nyt ainoa tärkeä asia? Eivätkö he lainkaan ymmärrä työtäni?

Ratapihaa oli jälleen pommitettu. Harpoimme vaunujen luo.

Neljä- ja kuusivuotiaat veljekset olivat kadonneet pommituksen aikana.

Ratapiha oli täynnä rikkinäisiä matkustaja- ja tavaravaunuja, ovet auki.

– Oletteko etsineet noista? kysyin.

Kaikki junat tutkittiin.

Ja siellähän ne pojat olivat, kaperyneina hajalle pommitusten matkustajavaunun penkien väliin.

– Myö pelättii ni kovast kuulu sellane vinkuva ään ja juna heilu, nyyhkytti isompi.

Pieni pilleri rauhoitti ja pojat vietiin äitinsä luo. Hänkin oli aivan hysteerisessä tilassa ja tarvitsi lääkitystä.

Menimme jälleen hakemaan ruokaa Pyöreän Tornin lotilta.

– Leipä on vähissä, sanoi päällöta. – Saamme sitä tehtaalta, joka on Suorakaiteen takana Ristimäen hautausmaan rinteessä. Ei ole saatu autoa hakemaan . . .

Kävi ilmi, että tehtaalla oli työt lopetettu ja väki evakuoitu.

Siellä saattaisi kuitenkin olla leipää!

LEIPÄÄ – PALJON LEIPÄÄ!

– Menemme hakemaan! ilmoitin.

Ajoimme jo täyttä vauhtia kohti Ristimäkeä. Tehdas löytyi. Pihalla seisoi siviilimies, tehtaasta johtaja.

– Leipää on paljon, hän il-

moitti. – Voitte vapaasti tyhjentää varaston.

Auto täytettiin vauhdilla. Johtajakin kantoi laatikoita hiki päässä. Veimme kuorman Pyöreän Tornin lotille. Joimme mukillisen lottien kaljaa ja läksimme hakemaan uutta kuormaa.

Ajoimme auton suoraan varastoon. Kuorman teko oli paljon raskaampaa – laatikot olivat tulleet painavammiksi, väsytti. Lopulta saimme leivät autoon ja pressun päälle.

– Jaksammeko hakea vielä kolmannen kuorman? kysyin apulaisiltani, kun olimme jälleen saaneet auton tyhjäksi.

– Jos rouva jaksaa niin kyllä mekin! sanoi vanhempi mies.

Emme olleet syöneet koko päivänä. Lottien tarjoama ateria maistui.

Sitten jälleen leipätehtaalle!

Koko olemusta kivisti väsymys. Ateria raukaksi.

Ja sitten tietysti – hälytys!

Koneita on jo päällä.

– Ajetaan vain! sanoin.

Sitten pommit putosivat. Sirpaleet vinkuivat ja ilmanpaine paiskeli autoa. Oli pakko pysähtyä ja suojautua.

Tehtaan tienhaaran seutuville täytti ilman palaneen leivän käry. Ajoimme pihaan ja tuijotimme tyrmistyneinä palavaa rakennusta. Se oli vain mieletön tullikasa, täynnä kiveä, rojua, savua ja räjähdysaineen katkua.

Siellä paloivat leipämme!

Purskahdin itkuun.

Palasimme hitaasti kaupunkiin.

Matkalla tuli vastaan mieheni virka-autollaan perässään ambulanssi.

Mieheni Eemil oli kovin huolestunut:

– Tuli tieto, että pommit olivat taas pudonneet ratapihalle ja leipätehdas palaa. Tiesin sinun olevan tehtaan varastossa lastaamassa leipää . . .

Ajoimme ratapihalle. Siellä oli tällä kertaa rauhallista. Vaunut olivat vain heiluneet niin että monet olivat mustelmilla.

Jaettiin taas ruokaa ja lääkkeitä.

– Sinun pitäisi hiukan vähentää vauhtia, sanoi mieheni illalla kotona. – Miehetkin valittavat väsymystä . . .

Jatkuu seur. num.

Kesäkirjoja

MAINIO MUISTELMA

Olli Savola: Rajalta rajalle – ja takaisin, II/KTR 19 jatkosodassa 1941–1944, **Weilin+Göös, Espoo 1985, 441 sivua, valokuvia ja karttapiirroksia.**

Teoksen toimittaja, nykyinen reservin majuri, palveli koko sodan ajan samassa patterissa aloittaen suoraan siviilistä laskijana ja päätyen tulenjohtajaluutnantiksi. Hän tuntee porukkinsa juurta jaksan.

Kirja kertoo lukijalle ensinnäkin sen, mistä kulloinkin oli kysymys – asia, joka varsinkin tuliasemien tykkimiehille jäi usein epäselväksi. Armeijakunta- ja divisioonatasolta alas rykmentteihin ja pataljooniin kohdistuva sotahistorian kertaus luo vankat puitteet patteriston taistelulle. Itse patteriston historia on kerrottu elävästi ja lämmöllä. Se viitoittaa tykkimiesten sotatien Enson seuduilta yli Vuoksen Kivennavalle ja Valkeasaareen sekä viimeisenä sota-vuonna Siiranmäkeen, Taliin ja Ihantalaan. Kerronta sisältää muun muassa kaikkien patteristossa palvelleiden miesten nimet, yksityiskohtaisia tietoja tulitoiminnasta ja runsaasti valokuvia. Mukana olleiden kertomukset antavat tapahtumille väriä.

Kirjoittaja on tehnyt suuren ja arvokkaan työn tallentaessaan tämän Pajarin divisioonan pohjois-hämäläisen patteriston vaiheet jälkipolville. E.

ERÄTARINAA NAAPURISTA

R. Dormidontov — V. Fertikov: Taigan ja aron metsästäjät, Otava, Keuruu 1983, 192 sivua, valokuvia.

Monipuolinen teos sisältää sekä tarkkaa asiantietoa Neuvostoliiton riistaeläimistä ja metsästys-säännöstöstä että lyhyitä metsästyskertomuksia. Monet menetelmät ovat suurten mittojen naapurimaassa erilaisia kuin meillä, mutta monet myös samantlaisia. Ja riistaa riittää: esimerkiksi villipeuroja lasketaan maassa olevan 870 000 kappaletta ja maakarhuja 100 000. Ensinmainittuja kaadetaan vuodessa 80 000, mutta viimeainittuja kirjan mukaan vain 200 — luulisi siinä karhukannan kasvavan! Susia on maassa 29 000. Hukan saa vahinkoeläimenä ampua aina sen tavatessaan.

Naapurimaan mittasuhteet ovat riistakannankin osalta mahtavat — liikutaan arktisilla alueilla, Siperian valtavisissä metsissä, aroilla ja etelän subtrooppisella vyöhykkeellä. Siihen mahtuu niin riistaa kuin metsästystapaakin — haukkoja myöten.

Kiintoisa kirja. J.

NATSIEN MILJOONAT VIELÄ KERRAN

Robert Ludlum: Verirahat, Otava, Keuruu 1983, 511 sivua.

Hitlerin Saksan mahtimiesten kätketyistä miljoonista lienee kirjoitettu kymmeniä jännäreitä. Nyt ilmestynyt tiiliskiviromaani sisältää kaikki asiaan kuuluvat ainekset: salaiset pankkitilit Sveitsissä, salaiset järjestöt ODESSA, Rache, Wolfschanze, Sonnenkinder ja Nachrichtendienst, eri valtioiden salaiset poliisivoimat. Monimutkaiset ja polveilevan juonen puitteissa tehdään luke mattomia tappoja, ryöstetään, petetään ja vehkeillään. Tunnetun jännityskirjailijan teksti on luistavaa. S.

MERKILLINEN IHMISKOHTALO

Nadja von Schoultz: Kuo-huvat vuodet, Nuoruuteni vallankumouksen pyörteissä, I osa. Weilin+Göös, Espoo 1984, 599 sivua.

Tiiliskiviromaani kirjoittaja on vuonna 1907 Viipurissa syntynyt venäläisen aliupseerin ja suomalaisen äidin tytär. Perhe joutuu muuttamaan Ukrainaan, jossa molemmat vanhemmat menehtyvät lavantautiin ja Nadja jää surkeisiin oloihin sisällissodan raiskaamalle maaseudulle. Sieltä hän pelastuu ensin Pietariin ja lopulta 1923 Viipuriin.

Vallankumouksesta ei kirjassa juuri puhuta – se ei ole jäänyt lapsen mieleen. Jokapäiväisen elämän tapahtumat sen sijaan kerrotaan yksityiskohtaisesti, tarkkaan ja sujuvasti. Ja jatkoa on luvassa!

J.

JÄNNITYS HUIPUSSAAN

Geoffrey Jenkins: Jäinen ansa, Arvi A. Karisto Oy, Hämeenlinna 1983, 308 sivua.

Kustantaja kehuu tekijän kuuluvan maailman parhaimpiin ja luetuimpiin jännityskirjailijoihin. Ja totisesti — jännitystä Jäisessä ansassa on jopa yli tarpeen.

Quest-niminen pienehkö laiva on lähdössä Kapkaupungista turistiristeilylle eteläiselle jäämerelle. Kapteeni Shotton, kertoja ja kirjan sankari, joutuu yllättäen ottamaan aluksen päällikkyyden. Romantiikkaa juoneen tuo laivan omistajan kaunis tytär. Viime hetkessä pestautuu mukaan myös saksalainen perämies Wegger.

Kirjan puoliväliin eli toiseen murhaan asti kertonta on mestarillista ja jännitys kihelmöi. Mutta laivan valtauksen, ylivoimaisten sää- ja jäävaikkeuksien sekä murhien jälkeen juoni muuttuu epätodelliseksi. Jännitys kuitenkin säilyy, sillä haluaahan lukija toki tietää, miten sankari ja sankaritar selviytyvät viimeisestä pinteestä. E.P.

VARSINAINEN VYYHTI

William Pearson: Pelin henki, Otava, Keuruu 1985, 384 sivua.

Jännäri kertoo USA:n ja Neuvostoliiton vakoiluorganisaatioiden ikuisesta taistelusta. Tällä kertaa jokainen pettää jokaista niin paljon kuin ikinä kerkiää, KGB:n miehet murhaavat lisäksi amerikkalaisia sarjatyönä. Juoni on niin monimutkainen, että on ihme, jos kirjailija itsekään muistaa sen kaikki kiemurat. J.

MEREN HENGESSÄ

Brian Callison: Saattuetietelu, Tammi, Helsinki 1984, 275 sivua.

Merisodan arkipäivää. Realistinen kuvaus kauppalaivasaattueen ja sen pelustus-alueksena toimivan vanhan ”trampin” kohtaloista Atlantilla sodan siinä vaiheessa, jolloin saattueiden alituisena uhkana olivat saksalaiset sukellusveneet tuhoisine torpedoineen.

Melville Ross: Syvyyden saalistajat, Tammi, Helsinki 1984, 247 sivua.

Merisodan jännitysromaani, sankarina brittiläinen sukellusvene. Laivoja upotetaan, Norjaan salakuljetetaan agentteja, piiritetään Brestiä – ja välillä juhlietaan maissa.

Alistair MacLean: Saalistus Barentsinmerellä, WSOY, Porvoo 1984, 302 sivua.

Hyytävä seikkailu pohjoisilla merillä. Taistelu sairaalalaivasta, jossa liikkuu salaperäinen tappaja.

Clive Cussler: Aavelaiva, WSOY, Porvoo 1984, 418 sivua.

Rahtilaivoja katoaa, USA:n presidentti siepataan, jättimäiset myrkkypäästöt tappavat Alaskan vesiltä kaiken elollisen – mutta Dirk Pitt, tiedustelijanero, selvittää kaiken.

Arvovaltainen ystävämme, USA:n kansalainen, pistäytyi toimituksessa ihmettelemässä Suomen puolueettomuutta ja niinsanottua rauhankasvatusta. Turun peruskouluissa kuulemma pöntätään päähän ”rauhankasvatuksen” oppikirjaa, johon sisältyy muun rauhankasvatusmateriaalin lisäksi muun muassa seuraava runo:

*Lännen armeijat tahdomme
lopettaa,
mutta Neuvostoliiton pommia
puolustaa.*

*Vaikka se onkin turmeltunut,
se on kansan omaisuutta.*

*Siis nostakaa korkealle
Työläisten pommi,
sen pilven alla on ilo kuolla.
Ja vaikka vastustajamme
huutavat: hullut,
me seisomme sen alla, kun se
putoaa.*

*Ja kun jätämme tämän tuskien
maailman
ja kärsimme
kuolinkouristuksissamme,
kiitämme pommia, joka
vapautti meidät
sosialistiseen ikuisuuteen.*

Se lauletaan kuulemma sävel-
lellä Punalippu – milläpä
muullakaan.

Onhan se melkoista tekstiä
kymmenvuotiaille!

Juttu voisi naurattaa, ellei se
olisi merkitykseltään vakava. Kaikennäköisten hilkkapetilöiden ja muiden kaariutrioiden ja kirjalliset tuotteet voi nimittäin tipauttaa vaikkapa roskakui-
luun tai vessanpönttöön, mutta lapsiraukat ovat suojattomia: maassa on koulupakko, joka vel-

voittaa arvostelukyvottomät nuoret kansalaiset nielemään tällaista hyvinvointiyhteiskunnan kuonakerrosten kokoonkeitämää hurmahenkistä hölötystä.

Olisipa mukava kuulla, miten tämäntapaista opetustointa kontrolloidaan – vai saako lapsena liian pieneen pipoon pakotettu opettaja vapaasti ”toteuttaa itseään”?

Lehtemme numerossa 12/84 Vasili Lopatkin kertoi tuhonneensa ”täydellisesti” 80 miehen suomalaisen taistelupartion.

Useat tuon partion miehet ovat ottaneet yhteyttä kertoen yhtäpitävästi, että tuosta partiosta palasi sentään 42 miestä. Raskaat tappiot näyttävät johduneen siitä, että tieto partiosta – merkit, tunnuksat yms. – oli Äänisen Limosaaren pivo-juhlista kylän naisten kanssa kulkeutunut vihollisen tietoon. – Sehän se oli suomalaisten helmasynti, hölösuisuus ja hyväuskoisuus.

Erkki Keskuoja, Sissipataljoona 2:n veteraaneja, kertoi lisätietoja hävittäjälentäjä Nikolai Repnikovista, josta oli puhe lehtemme numeroissa 10/84 ja 2/85. Keskuoja kertoi seisoneensa Krivin asematalon portailla 4.12.1941, kun suomalainen Morane-hävittäjä ja venäläinen Hurricane ampuivat toisiaan vastakkaisilta suunnilta törmäten ilmassa yhteen. Hurricanesta irtosi osa toista siipeä ja kone putosi suomalaisten puolelle. Keskuojan mukaan suomalainen Morane, jonka ohjaajana oli siis kersantti Toivo Tomminen, lensi yhteentörmäyksen jälkeen ohjattuna n. 200 m korkeudella linjojen yli venäläisten puolelle. Kertoja sai sellaisen käsityksen, että Morane yritti tehdä laskun linjojen takana olevalle järvelle. Vaikutti siltä kuin Moranen potkuri olisi vahingoittunut.

Tämän mukaan siis kyse oli normaalista ilmataistelusta hävittäjien kesken, ei päälleajosta.

Iltahuutoon kokonotuivat III/KTR 7:n aseveljet Helsingissä 22.3.85. ”Riitti muistelemista patteriston taipaleelta Joutsesta Rajajoelle, Syvärin suulta Pitkärantaan ja vielä Limingasta Vuotsoon”, kertoo professori Ralf V. Lindholm Oulusta.

2. Jääkäriprikaati kokoontuu 16.6.85 Pihtiputaalla. Tilaisuus alkaa ehtoollisjumalanpalveluksella Pihtiputaan kirkossa.

Antakaahan sanan kiertää Vieremällä, Keiteleellä, Pyhäjärvellä, Pihtiputaalla, Viitasarellä, Kiuruvedellä ja Sukeval-
la!

Kaarlo Koli, osoite Väinämöisenkatu 30, 53300 Lappeenranta, puhelin 953-21 036, haluaa yhteyttä 15. Prikaatin 9. Komppanian miehiin, jotka taistelivat Impilahden Sikosaaressa elokuussa 1944. Kyse on vammautumisen todistamisesta.

Aarne Savolainen Joensuusta muistelee lehtemme numerossa 2/85 sivulla ollut *Pena Lai-
neen* juttua JR 8:n komentajasta Pietari Aleksanteri Autista. Romulainen mies, joka sai tingittyä vihkiloman, oli konekiväärimies *Onni Torniainen*, Viipurin poikia. Komentaja kirjoitti Torniaisen nimen ja yksikön kartan reunaan ja loma tuli että paukahti – se oli Autti sellainen mies, joka hoiteli asiat. Koukkausretkillä hänellä oli tapana kulkea letkan keulassa ja kysäistä:

– Vieläkö pojat jaksaa viitosen kilometriä?

– Vaikka viisikymmentä, herä eversti! pamautti aina joku vastaan.

Eihän sitä kehdannut tunnustautua huonommaksi kuin jo ikääntynyt eversti.

Onni Torniainen pääsi silloin muuten viimeistä kertaa käymään omaistensa luona – hän kaatui Syvärillä vuoden 1942 tammikuussa.

Eino Pohjamo on selvitelty Viipurin Suojeluskuntapiirin yksiköiden tappioita Summan murtumisesta rauhaan talvella 1940. Pahiten kärsi Komppania *Salomaa*, joka menetti kaatuneina 15, kadonneina 34 ja haavoittuneina 30 nuorukaista. Yhteensä tappiot olivat piirin esikuntakäskeyjen mukaan 50 kaatunutta, 56 kadonnutta ja 109 haavoittunutta.

Veli Arrela, torniolainen ystäväme, on tavannut Juhani Aromäen Mannerheimin ritarit 1941–1945 -kirjasta oudon maininnan: siinä kerrotaan Kaarlo A. Heiskasen osallistuneen ”kansalaissotaan”. Olihan se sota tietenkin sitäkin, mutta kyllä se ainakin jääkäreille oli ennen muuta vapaussota. ”Vähemmän harkittu maininta alentaa kirjan arvoa”, sanoo kanslianuevos Arrela.

2. Divisioona, *Blickin* ja *Martolan* kova joukko, kokoontuu Mikkelin Karkialammella 13.6.85. Ohjelma on monipuolinen alkaen killan vuosikokouksella kello 09.00. Ilmoittautuminen 7.6. mennessä puhelimitse 955-10 222/217 tai osoitteella Savon Prikaati, Pl. 5, 50151 Mikkelin. Samalla pyydetään ilmoittamaan osallistumisesta aterioille sekä majoitustarpeesta.

Neuvosto-Karjala -lehti kertoo urhoollisesta tiedustelujoukkueen johtajasta luutnantti *Eemeli Kärjenahosta* muun muassa näin:

”Suomalaisen upseerin asuun

pukeutunut joukkueenjohtaja (*Eemeli Kärjenaho*) käveli reilusti pitkin (*suomalaisten*) juoksuhaudata sivuilleen katsomatta.

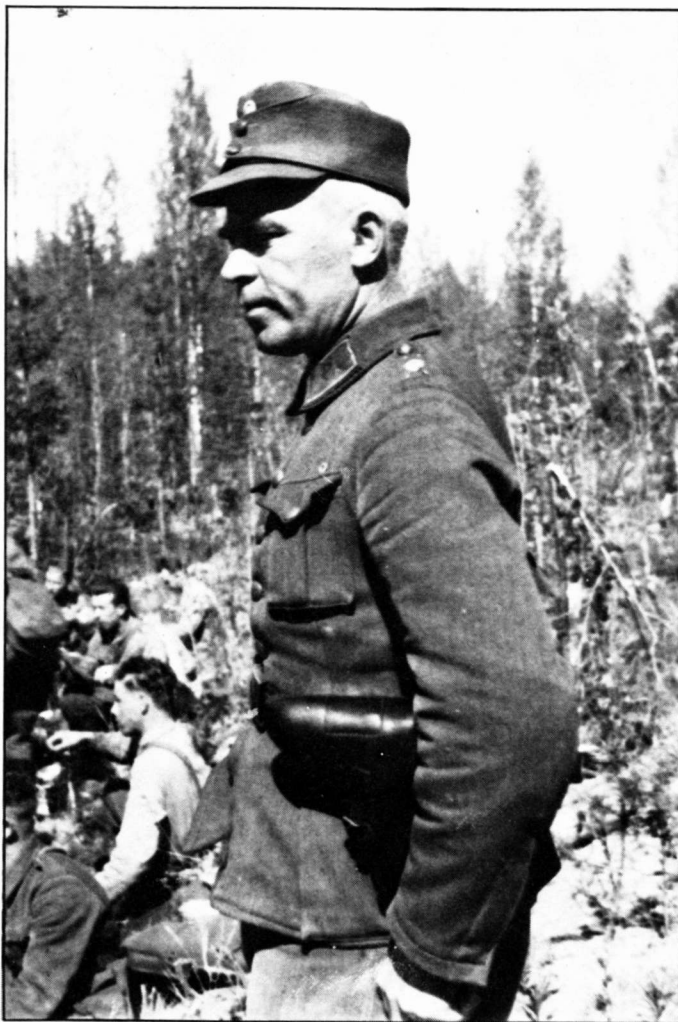
– *Tunnussana!*

Aivan kuin maan povesta Eemelin eteen ilmestyi konepistoolilla aseistettu vihollissotilas.

– *Näethän, yöpölli, että edessäsi on jääkäriluutnantti, Eemeli hikkaisi vahdille.”*

Toiset puna-armeijalaiset tapoivat sitten vartiomiehen.

Eemelin sankarillinen menettely oli kyllä kansainvälisten sopimusten vastaista. Vihollisen asuun pukeutunut sotilas voidaan niiden mukaan vakoilijana ampua. Eemeli kuitenkin palattiin lukuisin kunniamitalein.

A. Viherlehto Vaasasta, osoite Levoninkatu 4, 65200 Vaasa, on lähettänyt toimitukselle edustavan kokoelman valokuvia JP 4:n sotatietä. Parhaat kiitokset! Kuvassa lähettäjä valkoisessa karvalakissaan, joista Laguksen miehet olivat niin ylpeitä, että niitä taidettiin pitää kesäläkin. Yöksi ne jätettiin ulos – etteivät nokeentuisi teltassa.

Toisessa kuvassa on JP 4:n Konekiväärikomppanian ponteva vääpeli *Otto Nyrhinen*, josta teltoissa kierteli lukemattomia juttuja – esimerkiksi:

JP 4, talvisodan Hiipijä, oli jouluaattona levossa Kannaksella. Joulun kunniaksi saivat soturit luvan ottaa siviilipuhelun kotiinsa. Samalla kuitenkin korostettiin, että on puhuttava lyhyesti, koska linjoja on vähän ja puhelinjono pitkä.

Otto odotti puhelua koko jouluyön. Kun se joskus aamupuoleen tuli hän informoi perhetään sotilaallisesti näin:

– Onko vaimo? Otto elää vielä. Loppu. □

KROKO

200398311 02 KT06 8512
URHO PAKKA

LEINIKINK 6 B 14
95430 TORNIIO 3 /00

MYYJÄ ON AINA OIKEASSA
- Milloin te viimeinkin saatte niitä lenkkitosuja?
- Onpas kumma kysymys! Tietysti sitten kun ne eivät enää ole muodissa!

SUO SIELLÄ, VETELÄ TÄÄLLÄ
- Tehän olette aivan juovuksissa! Menkää kotiin!
- Vaimo ei päästä sisään.

SAMA KAIKU ON ASKELTEN
- Lomalla ollaan, mutta jotenkin tuntuu ihan samalta kuin oltais töissä! (Oikealla toimiston seinässä taulu työn tuloksista, vasemmalla veden lämpötila).

